

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНКЫ

2021-жылдын IV чейреги үчүн акча-кредит саясаты жөнүндө отчет

**Бишкек
2022-жылдын февраль айы**

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет Улуттук банк тарабынан чейрек сайын жарыяланып турат. Инфляциянын негизги факторлорун иликтөөлөргө жана болжолдоолорго, ошондой эле тышкы чөйрөдөгү жана Кыргыз Республикасындагы экономикалык жагдайдын өнүгүүсүнө баа берүүлөргө негизделген акча-кредит саясаты боюнча Улуттук банктын чечимдери жөнүндө коомчулукка маалымат берүү отчеттун максаты болуп саналат.

Кыргыз Республикасындагы акча-кредит саясаты

Тиешелүү акча-кредит саясатын жүргүзүү аркылуу баа туруктуулугуна жетишүү жана аны колдоого алуу **акча-кредит саясатынын максаты** болуп саналат.

Акча-кредит саясатынын негизги инструменти – Улуттук банктын эсептик чени. Жүргүзүлүп жаткан акча-кредит саясатын өркүндөтүү жана натыйжалуулугун арттыруу максатында, 2014-жылы Улуттук банк акча-кредит саясатынын жаңы негизине өткөн, ага ылайык Улуттук банктын эсептик чени акча рыногундагы каражаттар наркынын көрсөткүчү болуп саналат. Акча-кредит саясатынын операциялык багыты катары акча рыногунун кыска мөөнөттүү пайыздык чендери эсептелет. Жаңы негизге өтүү максаты катары банктар аралык кредиттик ресурстар рыногун өнүктүрүүгө жана экономиканын реалдуу секторун колдоого багытталган акча-кредит саясатынын пайыздык каналынын ишинин таасирин күчөтүү саналат.

Акча-кредит саясатынын сандык көрсөткүчү – инфляцияны орто мөөнөттүү мезгилде 5-7 пайыз чегинде кармап туруу. Акча-кредит саясатын иштеп чыгуу жана аны ишке ашыруу Акча-кредит саясатынын орто мөөнөттүү мезгилге каралган негизги багыттарынын алкагында жүзөгө ашырылат.

Улуттук банктын акча-кредит саясаты келечекке багытталган саясат болуп саналат, анткени, акча-кредит саясаты жагында кабыл алынган чечимдердин өлкөнүн негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрүнө таасири белгилүү бир лаг менен жүргүзүлөт. Акча-кредит саясаты Кыргыз Республикасында жана тышкы чөйрөдө экономикалык жагдайдын өнүгүшү боюнча макулдашылган жана экономикалык жактан негизделген болжолдоолордун натыйжасында алынган, кыска мөөнөттүү жана орто мөөнөттүү мезгилдерге каралган инфляция боюнча болжолдоолордун негизинде иштелип чыгат.

Коммуникациялык саясат Улуттук банктын акча-кредит саясатынын негизги инструменттеринин бири болуп саналат. Калкка маалымат берүү жана тиешелүү инфляциялык күтүүлөрдү калыптандыруу максатында, Улуттук банк тарабынан үзгүлтүксүз негизде пресс-релиздер чыгарылып, акча-кредит саясаты маселелери боюнча пресс-конференциялар өткөрүлүп турат. Улуттук банктын өлкөдөгү күндөлүк жана күтүлүп жаткан макроэкономикалык жагдай боюнча баа берүүсү Акча-кредит саясаты жөнүндө отчетто ар бир чейректин үчүнчү айынын башталышында жарыяланып турат. Улуттук банк Башкармасынын эсептик чен өлчөмү маселеси боюнча отурумдарынын графиги банктын расмий интернет-сайтында жарыяланат.

2021-жылдын IV чейреги үчүн акча-кредит саясаты жөнүндө отчет Улуттук банк Башкармасынын 2021-жылдын 28-февралындагы № 2022-П-07/10-1-(ДКП) токтому менен жактырылган.

Мазмуну

1-глава. Тышкы чөйрө.....	5
1.1. ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өнүгүүсү	5
1.2. Дүйнөлүк товардык-чийки зат рыноктору.....	10
2-глава. Макроэкономикалык өнүгүү	13
2.1. Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногунда суроо-талап жана сунуш	13
2.2. Тышкы сектор	17
3-глава. Акча-кредит саясаты	19
3.1. Акча-кредит саясатын ишке ашыруу	19
3.2. Финансы рыногунун инструменттери.....	23
3.3. Монетардык индикаторлордун динамикасы.....	27
4-глава. Инфляция динамикасы	29
4.1. Керектөө бааларынын индекси	29
4.2. Болжолдоону факты менен салыштыруу	31
4.3. Инфляциялык күтүүлөр.....	31
5-глава. Орто мөөнөткө каралган болжолдоолор	33
1-тиркеме. Негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөр	34
2-тиркеме. Глоссарий.....	35
3-тиркеме. Кыскартуулар тизмеси.....	37

Резюме

Дүйнөлүк экономиканын калыбына келиши COVID-19 коронавирус инфекциясынын жаңы штамдарынын жайылышынын жана дүйнөлүк инфляциялык процесстердин курчушунун терс таасирине дуушар болгон. Дүйнөлүк товардык-чийки зат рынокторунда жана энергия продукциялар рынокторунда баанын өсүшүнүн сакталып турушу Кыргыз Республикасында баа динамикасына олуттуу терс таасирин тийгизүүсүн улантууда.

Отчеттук мезгил ичинде Кыргыз Республикасынын экономикасы жигердүү жандана баштаган, бирок пандемияга чейинки көрсөткүчкө жеткен эмес. 2021-жылдын жыйынтыгы боюнча ИДӨнүн өсүш арымы 3,6 пайызды (2020-жылы – (-)8,4 пайызды) түзгөн. Кумтөр алтын кен казып алуу ишканаларын эске албаганда, ИДӨ өсүшү 3,9 пайыз (2020-жылы – (-)8,9 пайыз) чегинде катталган. Экономиканын калыбына келүүсү көбүнчө өнөр жай жана кызмат көрсөтүү секторлору тарабынан колдоого алынган.

Соода балансы 2021-жылдын IV чейрегинде импорттук сыяктуу эле, экспорттук операциялардын да өсүшүнүн (тиешелүүлүгүнө жараша 66,0 жана 23,7 пайызга) таасири астында калыптанган. Жыйынтыгында өлкөнүн соода балансынын тартыштыгы 1 031,8 млн АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн. Тышкы соода жүгүртүү көлөмү 52,5 пайызга көбөйүү менен 2,1 млрд АКШ долларын түзгөн.

Алдын ала жыйынтыктоолор боюнча 2021-жылы мамлекеттик бюджеттин тартыштыгы 1,7 млрд сом же ИДӨгө карата 0,2 пайыз (2020-жылы – 19,7 млрд сом же ИДӨгө карата 3,3 пайыз) чегинде катталган. Мамлекеттик бюджеттин баштапкы профицити¹ 6,7 млрд сом же ИДӨгө карата 0,9 пайыз өлчөмүндө түптөлгөн.

Салыктык администрлөөнү жакшыртуу жана салык жана бажы жол-жоболоруна санарип технологияларды киргизүү боюнча жигердүү иштер жүргүзүлгөндүктөн, салыктык түшүүлөр (29,1 п. п.) мамлекеттик бюджеттин кирешелеринин өсүшүнө көбүрөөк салым кошкон. Ушуга байланыштуу, кирешелер түзүмүндө салыктык түшүүлөрдүн үлүшү 2021-жылы 70,3 пайыздан 72,1 пайызга чейин өскөн.

2021-жылдын декабрь айында баа жылдык мааниде 11,2 пайызга жогорулаган. Кыргыз Республикасында инфляция отчеттук мезгил ичинде азык-түлүк товарларына жана энергетика ресурстарына баанын жалпы дүйнөлүк өсүшү шартында калыптанган. Азык-түлүк товарлары, айрыкча эт, жемиштер жана жашылчалар, май жана тоң майлар (күн карама майы) баанын жогорулашына негизги салым кошушкан. Өлкө ичинде аба ырайы шарттарынын алгылыксыз болушунан улам, 2021-жылы айыл-чарба продукцияларын өндүрүүнүн төмөндөөсү айыл чарба боюнча инфляциянын жогору болушунун дагы бир фактору болуп саналган.

Монетардык саясаттын учурдагы багыты сакталып турат. Акча рыногундагы жагдай туруктуу бойдон калууда. Акча рыногунун кыска мөөнөттүү пайыздык чени өсүп, пайыздык чектин алкагында калыптанган. Банк тутумунда үстөк ликвиддүүлүктүн өсүшү отчеттук мезгил ичинде тездеген. Буга карабастан, кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногунун кыска мөөнөттүү сегментинде банктардын активдүүлүгү өскөн. Ачык рынокто суроо-талап жана сунуш көбөйгөн, көбүнчө кыска сегментте. Ошону менен бирге эле экономиканы кредиттөө жана банктардын депозиттик базасын кеңейтүү боюнча алгылыктуу динамика сакталып турат.

¹ Баштапкы тартыштык/профицит – мамлекеттик карызды тейлөө боюнча пайыздык төлөмдөрдүн суммасын эске алуусуз, мамлекеттик бюджеттин кирешелеринин мамлекеттик бюджеттин чыгашаларынан артышы.

1-глава. Тышкы чөйрө

1.1. ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өнүгүүсү

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде Кыргыз Республикасынын көпчүлүк соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрүндө экономикалык жигердүүлүктү калыбына келтирүү тенденциясы сакталып турган, ошону менен бирге эле инфляция жогорку мааниде болушун уланткан.

2021-жылдын IV чейрегинде Россияда экономикалык өсүштүн тездешти белгиленген.

Казакстанда экономикалык өнүгүү алгылыктуу нукта уланган, инфляция кароого алынып жаткан мезгилде басаңдоо тенденциясын көрсөткөн.

2021-жылы Беларуссиянын ички дүң өнүмүнүн өсүш арымы күткөндөгүдөн жогору болгон, ал эми жылдык инфляция максаттуу болжолдоодон эки эсе ашкан, инфляциянын тездешти алкагында Беларусь Республикасынын Улуттук банкы кайра каржылоо ченин эки жолу жогорулаткан.

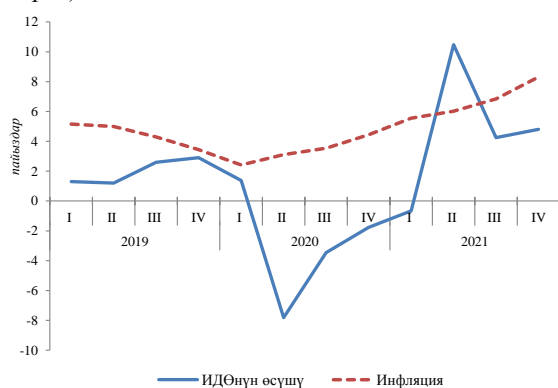
Армения экономикасынын өсүшүнүн алгылыктуу динамикасы уланууда, ошону менен бирге эле инфляцияга түрткү берүүчү тобокелдиктердин сакталып турушу алкагында Армения Республикасынын борбордук банкы акча-кредит саясатын катуулатууну уланткан.

Кытай экономикасынын өсүшү IV чейректе басаңдаган, экономикалык өсүшкө түрткү берүү максатында Кытай Улуттук банкы акча-кредит саясатын жеңилдеткен.

АКШда экономиканын калыбына келиши бир түрдүү эмес, анткени коронавирустун жаңы штаммынын жайылышы пандемиядан көбүрөөк жабыркаган тармактардын өсүш арымын басаңдатууда. АКШда инфляция арымы тездеп, акыркы 40 жыл ичиндеги рекорддук көрсөткүчкө жеткен.

Россия

1.1.1-график. Россияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Россия Федерациясынын Экономиканы өнүктүрүү министрлиги, «Блумберг» МА, Росстат

айыл чарбасы саналат (2020-жылы 1,3 пайызга өсүштөн кийин 2021-жылы (-)0,9 пайыз).

Росстаттын маалыматтары боюнча Россияда инфляция 2021-жылдын IV чейрегинде өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата 8,3 пайызды түзгөн, 2021-жылдын декабрында анын жылдык мааниси 8,4 пайызга чейин өскөн. Россия Банкынын маалыматтары боюнча 2021-жылы инфляциянын тездешти товарлардын жана кызмат

көрсөтүүлөрдүн кеңири чөйрөсүнүн кымбатташынан улам болгон. IV чейректе баалардын өсүш арымы 2015-жылдын башынан тартып максималдуу болгон.

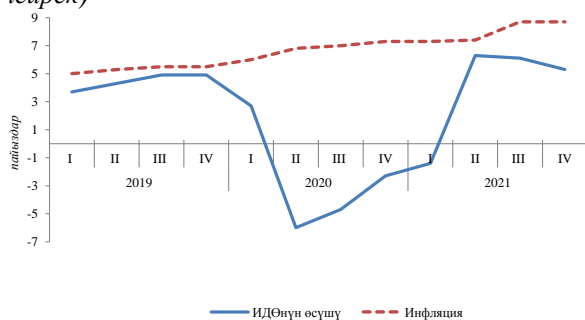
«Азык-түлүк товарлары» тобуна баанын жылдык өсүшүнүн 10,6 пайызга чейин олуттуу жогорулоосу белгиленген, мындай өсүшкө экспорттук паритет бааларынын өсүшү, негизги чийки зат жана аралык товарлардын тез кымбаттап кетишинен улам өндүрүүчүлөрдүн чыгымынын көбөйүшү, ошондой эле айрым айыл чарба өсүмдүктөрүнүн түшүмүнүн азаюусу себеп болгон.

Мындан тышкары, азык-түлүктөн башка товарларга баанын өндүрүүнү кеңейтүү мүмкүнчүлүгүнө караганда суроо-талаптын жогору болушунун таасири астында 8,6 пайызга өсүшү белгиленген. Берүүлөрдөгү глобалдуу үзгүлтүктөр жана өндүрүштөгү кемчиликтер ушул сегментке көбүрөөк таасирин тийгизди. Кызмат көрсөтүүлөргө баа азыраак чекте өскөн (5,0 пайыз): аларга суроо-талап жана сунуш көбүнчө эпидемияга каршы талаптар менен аныкталган. Кызмат көрсөтүүлөргө баа динамикасы товардык сегментке караганда тышкы факторлорго азыраак көз каранды.

Казакстан

1.1.2-график. Казакстанда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Казакстан Республикасынын статистика боюнча агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде Казакстан экономикасынын өсүш арымы алгылыктуу чекте уланган. 2021-жылдын жыйынтыгы боюнча Казакстан экономикасы 4,0 пайызга өскөн. Жагымсыз аба ырайы шарттарынан улам, айыл чарбасын кошпогондо, өткөн жыл ичинде экономиканын бардык тармактарында алгылыктуу өсүш арым байкалган. Атап айтканда, кайра иштетүү өнөр жайы 5,5 пайызга, курулуш индустриясы – 7,6 пайызга өскөн. Кызмат көрсөтүү чөйрөсүндө да алгылыктуу тенденция байкалган: соода 9,2 пайызга, транспорт

тармагы – 3,6 пайызга көбөйгөн. Отчеттук жыл ичинде кен казып албаган тармактарга инвестицияларды активдүү тартуу, кызмат көрсөтүү чөйрөсүн калыбына келтирүү жана пандемиянын терс таасирлеринен улам, экономикалык жигердүүлүктү колдоо үчүн мамлекеттик программаларды ишке ашыруу өлкө экономикасынын андан ары өсүшүнө өбөлгө түзгөн.

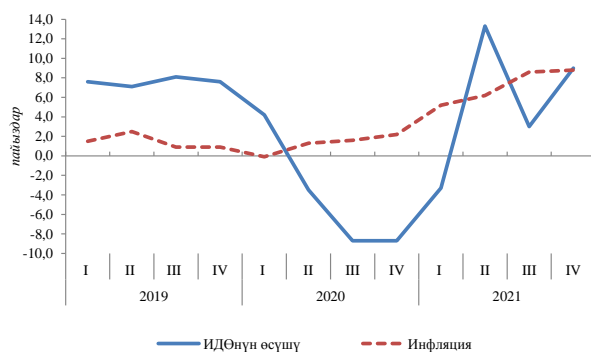
Казакстан Республикасынын Улуттук банкынын маалыматтары боюнча 2021-жылдын жыйынтыгы боюнча инфляция 8,4 пайызды түзгөн. Азык-түлүк боюнча инфляция отчеттук жылдын декабрь айында олуттуу төмөндөө менен жылдык мааниде 9,9 пайыз чегинде катталган. Сүт азыктарына, жумурткага, майга, кантка жана жашылчага жылдык дезинфляция байкалган. Буга карабастан, мөмө-жемиш продукциясынын наркынын жылдык өсүш арымы даде жогорку деңгээлде сакталып калган. Азык-түлүк боюнча инфляциянын олуттуу басаңдашы азык-түлүктөн башка компоненттердин кароого алынып жаткан жылдын декабрь айынын жыйынтыгы боюнча 8,5 пайызга чейин тездеши менен коштолгон. Азык-түлүктөн башка товарлар боюнча жылдык инфляциянын учурдагы жогорку мааниси биринчи жолу 2018-жылдын май айынан тартып белгиленген. Азык-түлүктөн башка товарлар тобуна баанын өсүшүнө КММга (23,2 пайыз), автоунаага (14,7 пайыз) жана катуу отунга (9,5 пайыз) баанын жогорулашы негизги салым кошкон. Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөр боюнча жылдык инфляция 2021-жылдын декабрында жөнгө салынуучу коммуналдык кызмат көрсөтүүлөргө, чач тарач, тойкана жана мейманканалардын кызмат көрсөтүүлөрүнө баанын орточо өсүшү алкагында 6,5 пайызга чейин жайлаган.

Казакстан Республикасынын Улуттук банкы IV чейрек ичинде базалык ченди октябрь айындагы 9,50 пайыздан 0,25 п.п чейин жогорулагандан кийин 9,75 пайыз деңгээлинде сактап турган. Чечим жалпы инфляция боюнча байкалган басандоо белгилерин, ошондой эле короновирустун омикрон жаңы штаммына тиешелүү аныксыздыктын өсүшүн жана анын инфляциялык процесстерге, тышкы жана ички суроо-талапка таасирин эске алуу менен кабыл алынган.

Армения

1.1.3-график. Арменияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

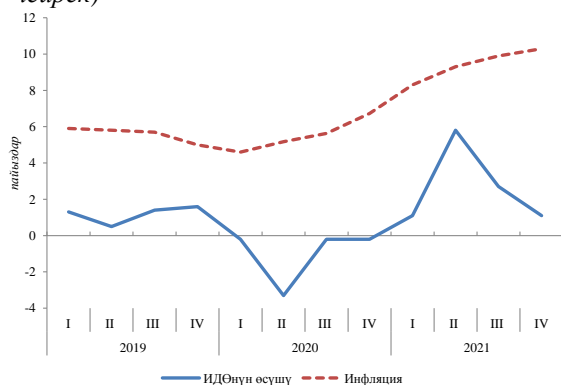
Булагы: Армениянын Улуттук статистикалык кызматы, Bloomberg маалымат агенттиги, Армения Республикасынын Улуттук банкы

Эл аралык рыноктордо чийки затка жана азык-түлүк товарларына баанын өсүшү жана Армениянын өнөктөш өлкөлөрүндө кыйла жогору инфляциялык чөйрөнүн калыптанышы алкагында өлкөдө инфляциялык күтүүлөр бир аз өскөн. Ушуга байланыштуу, Армения Республикасынын Борбордук банкы акча-кредиттик шарттарды катуулаткан: негизги чен 2021-жылы 5,25 пайыздан 7,75 пайызга чейин алты жолу жогорулатылган. Алсак, жылдын декабрь айында инфляция жылдык мааниде 7,7 пайызга жеткен, бирок өткөн айдагы көрсөткүчтөн (9,6 пайыз) төмөн түптөлгөн. Буга негизинен азык-түлүккө жана азык-түлүктөн башка товарларга баанын өсүшүнүн басаңдашы себеп болгон.

Беларусь

1.1.4-график. Белоруссияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Беларусь республикасынын Улуттук статистика комитети

мында дан эгиндерин өндүрүү 15,7 пайызга, картошканы — 9,6 пайызга, жашылчаларды

Арменияда суроо-талаптын алгылыктуу динамикасы отчеттук мезгил ичинде пандемиянын жаңы толкунунун орточо таасиринин, ошондой эле жеткирүү чынжырындагы үзгүлтүктөрдүн сакталып турушу шартында уланган. Арменияда экономикалык жигердүүлүк көрсөткүчү 2021-жылдын алдын ала жыйынтыгы боюнча өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 5,8 пайызга өскөн. Тармактар боюнча өнөр жайда өсүш арымынын басаңдашы жана айыл чарбада өндүрүү көлөмүнүн кыскаруусу экономикалык өсүшкө ооздуктоочу таасирин тийгизген.

Беларуссиянын ички дүң өнүмү отчеттук жыл ичинде 2,3 пайызга өскөн, бул расмий болжолдоодон 1,8 пайызга жогору болгон.

Өткөн жылга салыштырганда өнөр жайдын 6,5 пайызга өсүшү мындай жетишкендиктерди камсыз кылган негизги фактор болгон, мында даяр продукция запастары бардыгы болуп 5,5 млрд белорус рублин, же өнөр жай өндүрүшүнүн ай ичиндеги орточо көлөмүнө карата 52,7 пайызды (2020-жылы 65,3 пайызды) түзгөн. Бардык категориядагы чарбаларда айыл чарба продукциясын өндүрүү 2020-жылдагыга салыштырганда 4,2 пайызга кыскарган,

— 11,7 пайызга, кант кызылчасын, ошондой эле малды жана канаттууларды (тирүү салмагында) — 2,8 пайызга, ал эми зыгыр булаларын өндүрүү — төрттөн бир бөлүгүнөн көбүрөөккө төмөндөгөн.

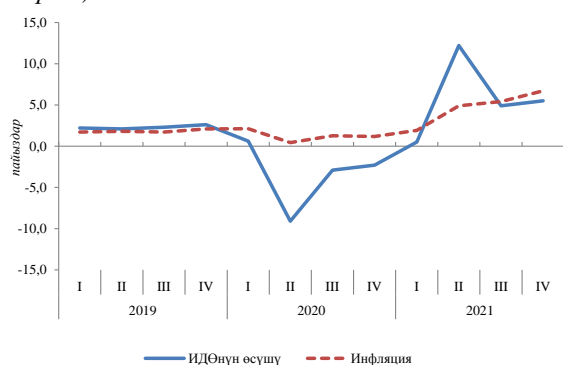
Негизги капиталга инвестициялар да 5,6 пайызга (бир жылга болжолдоодо – (+)2,0 пайызга) төмөндөгөн. Жалпысынан инвестициялар көлөмү 30,1 млрд белорус рубли, же пландаштырылган 21,3-21,7 пайыздын ордуна ИДӨгө карата 17,4 пайызды түзгөн. Дүңүнөн товар жүгүртүү жыл ичинде 4,4 пайызга, 130,1 млрд рублге, чекене — 1,6 пайызга, 60,0 млрд рублге чейин (2020-жылы – 2,1 пайызга), коомдук тамактануу жайларынын товар жүгүртүүсү — 14,4 пайызга, 3,2 млрд белорус рублине (2020 -жылы – 18,7 пайызга төмөндөө) чейин өскөн.

Беларуссияда жылдык инфляция 2021-жылы 10,0 пайызды түзүү менен (өкмөт тарабынан бекитилген максаттуу болжолдоо – «5 пайыздан көп эмес») максаттуу болжолдоодон дээрлик эки эсе жогору болгон. Беларуссияда жылдык инфляциянын тездеши туруктуу жөнгө салынуучу баалар (тарифтер) боюнча кабыл алынган чечимдер, азык-түлүктөн башка товарлар рыногунда баанын өсүшү, ошондой эле дүйнөлүк баанын азык-түлүкө басымынын сакталып турушу менен шартталган. 2021-жылы инфляциянын тездеши алкагында Беларусь Республикасынын Улуттук банкы тарабынан кайра каржылоо ченин жогорулатуу тууралуу чечим эки жолу кабыл алынган (2021-жылдын 21-апрелинде ал жылдык 7,75 пайыздан 8,5 пайызга чейин, ушул эле жылдын 21-июлунда кайра каржылоо чени жылдык 9,25 пайыз деңгээлинде белгиленген).

АКШ

1.1.5-график. АКШда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: АКШнын Соода министрлиги, АКШнын Эмгек министрлиги, Bloomberg маалымат агенттиги

Отчеттук жылы АКШ экономикасы коронавирустун жаңы штаммынын пайда болушу жана ага байланыштуу чектөөлөрдүн алкагында калыбына келген. 2021-жылдын алдын ала жыйынтыктоолору боюнча АКШ ИДӨсүнүн өсүш арымы 2020-жылы 3,4 пайызга төмөндөөдөн кийин 5,7 пайызды түзгөн. Ошону менен бирге эле отчеттук жылдын IV чейрегинде экономика 2020-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 5,5 пайызга өскөн.

АКШда экономикалык жигердүүлүк жылдын акырында берүүлөр боюнча үзгүлтүктүн сакталып турушу

жана жумушчу күчүнүн тартыштыгы алкагында жай арымда өскөн. Оору жугузуп алгандардын жана изоляцияланууга мажбур болгондордун санынын өсүшү бир нече тармактарга таасирин тийгизген. Мында керектөө боюнча чыгашалар туруктуу арымда өсүшүн уланткан.

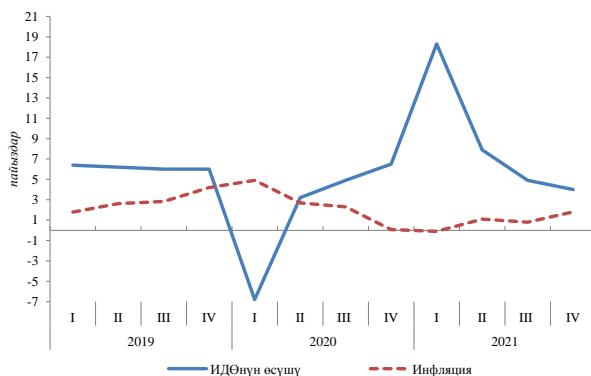
АКШда экспорттун көлөмү жылдын IV чейрегинде 5,3 пайызга жана импорт – 2020-жылдагы көрсөткүчкө салыштырганда 9,6 пайызга көбөйгөн.

Энергоресурстарга баанын жогорулашы жана берүүлөрдөгү үзгүлтүктөр инфляциянын күтүлгөндөгүдөн кыйла жогору жана кеңири мүнөздө болушун шарттаган. Алсак, АКШда жылдык инфляция 2021-жылдын декабрь айынын жыйынтыгы боюнча 7 пайызга чейин тездеген – бул 40 жыл ичиндеги максималдуу маани. Керектөө бааларынын базалык индекси (тамак-аш жана энергия продукцияларына бааны эске албаганда) жылдык эсептөөдө 5,5 пайызга өскөн, бул 1991-жылдын февралынан берки рекордук көрсөткүч болуп саналган.

Кытай

1.1.6-график. Кытайда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: КЭР Улуттук статистикалык бюросу, «Блумберг» МА

8,1 пайызды түзүү менен акыркы 10 жыл ичиндеги эң жогорку көрсөткүч болгон. Мында ИДӨ өсүш арымы 2021-жылы өкмөттүн максаттуу көрсөткүчүнөн бир кыйла – «6 пайыздан жогору» арткан, ал эми өсүштүн орточо арымы акыркы эки жыл ичинде 5,1 пайыз чегинде катталган. Экономиканын өсүшү отчеттук жылдын IV чейрегинде жылдык мааниде 4,0 пайызды түзсө, 2020-жылдын октябрь-декабрь айларында тиешелүү көрсөткүч 6,5 пайыз чегинде катталган. Кытай экономикасынын көлөмү жыл ичинде 114,4 трлн юандан (болжолдуу алганда күндөлүк курс боюнча 18,0 трлн АКШ доллары) ашкан.

Өнөр жай жана кызмат көрсөтүү чөйрөсү 8,2 пайызга, ал эми агрардык сектор - 7,1 пайызга өскөн. Кытайда керектөө товарларын чекене сатуу көлөмү кароого алынып жаткан жыл ичинде 12,5 пайызга, анын ичинде товарларды онлайн сатып өткөрүү көлөмү – 14,1 пайызга өскөн. Кытайдын коммерциялык уюмдарынын негизги капиталга инвестициялары агрардык үй чарбаны кошпогондо, 2021-жылы 4,9 пайызга өскөн. Кытайдын шаар калкы арасында жумушсуздардын үлүшү жыл ичинде 5,1 пайызды түзгөн.

Экономикага түрткү берүү максатында Кытай Улуттук банкы (Куб) 2021-жылдын 20-декабрында биринчи класстагы карыз алуучулар (LPR) үчүн жылдык кредиттер боюнча ченди 2020-жылдын апрелинен бери биринчи жолу 3,85 пайыздан 3,8 пайызга, ал эми беш жылдык LPR боюнча 4,65 пайыздан 4,6 пайызга чейин төмөндөткөн. Кытай Улуттук банкынын монетардык саясатынын жеңилдешин Capital Economics изилдөө компаниясынын эксперттери кытай бийлиги кыймылсыз мүлк рыногундагы көйгөйлөрдөн жана 2021-жылдын акырында COVID-19 коронавирус инфекциясынын жаңы штамдарынын пайда болушунан улам өлкө экономикасынын жайлашынан кооптонуулары менен байланыштырышат. Бир катар төмөндөөлөрдөн кийин ипотекалык кредиттер чени арзандайт, бул China Minsheng Bank банкынын аналитиктеринин күтүүлөрү боюнча ички суроо-талаптын кеңейүүсүнө, тышкы суроо-талаптын турукташуусуна жана кыймылсыз мүлк секторунун туруктуу өнүгүүсүн камсыз кылууга оң таасирин тийгизүүгө тийиш.

Кытайдын керектөө баа индекси (CPI) инфляция деңгээлинин негизги көрсөткүчү катары 2021-жылдын жыйынтыгы боюнча 0,9 пайызды түзгөн, бул өкмөт тарабынан 2021-жылга белгиленген максаттуу көрсөткүчтөн 3,0 пайызга төмөн. Өндүрүүчүлөрдүн баа индекси (PPI) жылдын декабрь айында жылдык мааниде 11,3 пайызга болжолдоодо жана бир ай мурунку 12,9 пайызга каршы 10,3 пайызга өскөн (2021-жылдын август айынан берки минималдуу маани). Өндүрүүчүлөрдүн баасы энергетикалык кризистин,

берүүдөгү үзгүлтүктөрдүн жана чийки затка баанын өсүшү алкагында чыгымдардын көбөйүшүнөн улам өскөн.

Эксперттердин пикири боюнча өндүрүүчүлөрдүн баасынын өсүш арымы менен керектөө товарларынын наркынын ортосундагы ажырым акыркы он жыл ичинде өлкөдө жүргүзүлүп жаткан азык-түлүк коопсуздугу саясатынан улам болгон, бул эң оболу өлкө жетекчилигинин азык-түлүккө баанын кескин өсүшүнөн улам жарандардын нааразычылыгына жол бербөө ниети менен байланышкан.

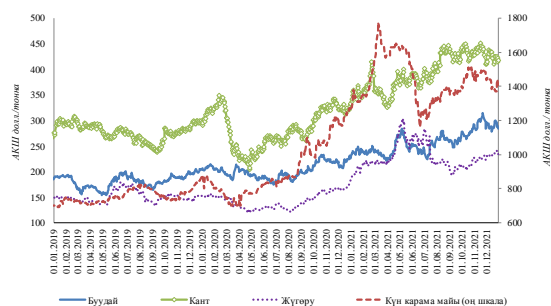
1.2. Дүйнөлүк товардык-чийки зат рыноктору

Дүйнө жүзүндө азык-түлүккө жогорку баа сакталып турган, бул дүйнөлүк экономиканын пандемиядан улам келип чыккан кризистен чыгышына жараша инфляциянын кескин өсүшүн шарттаган. Жалпысынан дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда баанын өсүш тенденциясы айрым айларды кошпогондо, бүтүндөй 2021-жыл бою сакталып турган. Кароого алынып жаткан мезгил ичинде мунай рыногунда коронавирустун «Омикрон» жаңы штаммына болгон кооптонуунун азаюусу алкагында жогорку суроо-талап байкалган. Алтынга баа тар диапазондо өзгөрүп турган. Ошону менен бирге эле борбордук банктардын негизги чендеринин жогорулашы алкагында бул активге баанын төмөндөө тобокелдиги сакталып турат.

Азык-түлүк рыногу

1.2.1-график. Азык-түлүк товарларына баалардын динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

2021-жылдын IV чейрегинин акырында дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда баанын өсүшүнүн бир аз басаңдоосу байкалган.

Сунуштун тартыштыгы алкагында суроо-талаптын олуттуу көбөйүшү дүйнөлүк рынокто буудайга баанын кескин өсүшүнө жана 2011-жылдын майынан берки анын максималдуу баасына алып келген. Алсак, буудайга дүйнөлүк баа отчеттук жылдын IV чейрегинде 11,6 пайызга жогорулаган, мында 2020-жылдын тиешелүү мезгилине

салыштырганда баа 30,0 пайызга өскөн. Бирок данга жана буудайга баанын өсүшүнүн негизги себеби болуп, акыркы жылдарда аба ырайынын глобалдуу жылып кетишинен улам орун алган кургакчылык саналат.

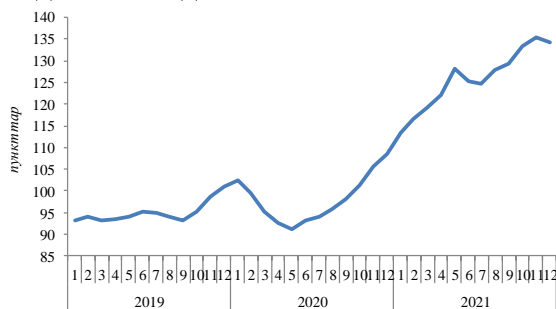
Кароого алып жаткан жылдын IV чейрегинде жүгөрүгө катировкалар бир аз көбөйгөн, бирок жалпысынан жыл жыйынтыгы боюнча жогорулоо тренди байкалат. Алсак, 2021-жылы жүгөрүгө баа өткөн жылдагыга салыштырганда орточо 60,1 пайызга өскөн. Бул АКШда, ЕБ жана Украинада жер семирткичке баанын жогору болушунан улам жүгөрү өндүрүүгө сарптоолордун көбөйүшү менен шартталган.

Күн карама майына дүйнөлүк баа 2021- жыл ичинде орточо 57,1 пайызга, ал эми ошол эле жылдын IV чейрегинде 8,5 пайызга жогорулаган. Негизинен, бул 2020-жылы май алынуучу өсүмдүктөрдүн түшүмүнүн дүйнө жүзү боюнча, айрыкча АКШда, Россияда жана Украинада төмөн болушуна байланыштуу болгон, мында дүйнөлүк суроо-талаптын калыбына келиши баага кошумча басым көрсөткөн. Учурда күн карама майына баа 10-жылдык максимумуна жакындады.

Байкоого алынып жаткан чейрек ичинде кантка катировкалар 3,8 пайызга өскөн, ал эми 2020-жылдын тиешелүү чейрегине салыштырганда баа 33,7 пайызга көбөйгөн. Эң

оболу бул өсүш Бразилияда¹ этанолго баанын жогорулашы менен камсыз болгон. Жыл жыйынтыгы боюнча кантка орточо баа 2020-жылдагы көрсөткүчкө салыштырганда 38,8 пайызга өскөн жана 2016-жылдан берки эң жогорку орточо жылдык көрсөткүч болуп саналат. Орточо жылдык баанын өсүшүнө дүйнө жүзүндө кантка суроо-талаптын көбөйүшү, ошондой эле иштетиле элек мунайга баанын кыйла өсүшү алкагында Бразилияда өндүрүш көлөмүнүн кыскаруу ыктымалдуулугуна байланыштуу кооптонуулар негизги себеп болгон.

1.2.2-график. ФАО азык-түлүк баа индексинин динамикасы

Алсак, жылдын IV чейрегинде азык-түлүк бааларынын ФАО² индексинин мааниси 2020-жылдын тиешелүү чейрегине салыштырганда 27,6 пайызга жогорулаган жана 134,2 пунктту түзгөн. Байкоого алынып жаткан мезгил ичинде эт азыктарын кошпогондо, азык-түлүк товарлары боюнча бардык чакан топторго баа жогорулаган.

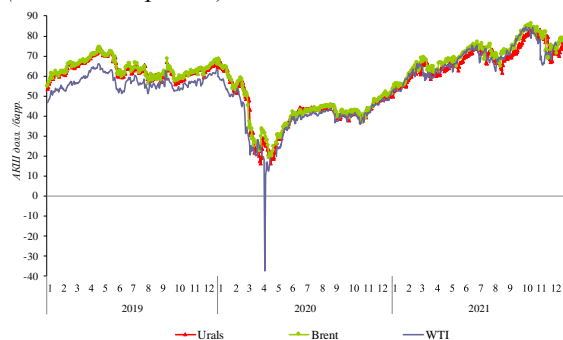
2021-жылдын жыйынтыгы боюнча ФАО индекси өткөн жылга салыштырганда орточо 28,2 пайызга жогорулаган жана 125,7 пункт чегинде катталган, бул 2011-жылдан берки 131,9 пункт чегиндеги эң жогорку көрсөткүч болуп саналат. Логистикалык байланыштын бузулушу бир тараптан, жана дүйнөлүк товардык рыноктордо суроо-талап менен сунуштун дисбалансы экинчи тараптан, дүйнөнүн көпчүлүк өлкөлөрүндө мамлекеттик колдоо боюнча масштабдуу чаралар азык-түлүккө баанын олуттуу (кескин) өсүшүнө себеп болгон. Жалпысынан индексте бардык категориялар 2021-жыл ичинде кескин өсүштү көрсөткөн, ал эми өсүмдүк майларына ФАО баа индекси рекорддук деңгээлге жеткен.

Дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда баа Кыргызстанда инфляцияга олуттуу таасирин тийгизүүдө жана көбүнчө КБИ динамикасынын контурун түзүүдө чечүүчү ролду ойнойт. Бул өлкөдө баанын тышкы рыноктордон көбүрөөк көз карандылыгына, ошондой эле керектөө куржунунун жарымына жакынын ээлеген азык-түлүк товарлары жалпы инфляцияга көбүрөөк салым кошо тургандыгына байланыштуу болгон.

Энергия продукциялар рыногу

1.2.3-график. Мунайга баанын динамикасы

(АКШ долларында)

Байкоого алынып жаткан мезгилде дүйнөлүк мунай рыногунда ар багыттагы баа динамикасы катталган, бирок 2021-жылдын IV чейрегинин акырына карата жогорулоо тенденциясы байкалган.

Brent маркасындагы мунайга орточо баа жылдын IV чейрегинде өткөн чейрекке салыштырганда 8,7 пайызга жогорулаган жана баррель үчүн 79,6 АКШ долларын (өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 75,9 пайызга көбөйгөн) түзгөн.

¹ Кантты дүйнөлүк ири экспорттер Бразилия, отун өндүрүү үчүн кант камышын көбүрөөк колдоно баштаган.

² ФАО азык-түлүк бааларынын индекси – негизги беш азык-түлүк товардык топторуна эл аралык баа динамикасына көз салып турган, орточо алынган көрсөткүч.

Ноябрь айындагы баалардын төмөндөшүнө карабастан, кароого алынып жаткан мезгилде котировкалардын өсүшүнө Европада жана АКШда 2021-жылдын декабрь айында аба ырайынын суук болушу, энергоресурстарга суроо-талаптын көбөйүшү, ошондой эле коронавирустун омикрон-штаммы боюнча коркунучтун азаюусу таасирин тийгизген.

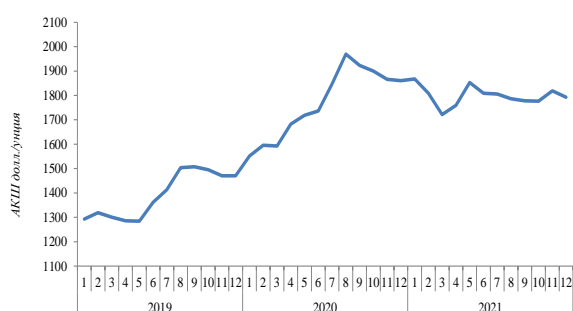
Жыл жыйынтыгы боюнча Brent маркасындагы мунайга орточо баа 70,9 АКШ долларын түзгөн, бул 2020-жылдагыга салыштырганда 64,1 пайызга жогору. Мунай рыногундагы оң динамика эң оболу калктын коронавирууска каршы массалык вакцинация алышы жана мунайга дүйнөлүк суроо-талаптын акырындап калыбына келиши менен шартталган. Мындан тышкары, мунай рыногунун ОПЕК+ тарабынан жөнгө салынышы 2021-жылы мунайга баанын өсүшүнө негизги түрткү берүүчү болуп саналган.

Мунайга дүйнөлүк баа КММ өндүрүүчү өлкөлөрдө экспорттук баанын калыптанышына олуттуу таасирин тийгизет жана көбүнчө Россиянын мунайды кайра иштетүүчү заводдорунда баанын калыптанышында чечүүчү ролду ойнойт, бул заводдордон Кыргызстан КММ импортунун жалпы көлөмүнүн дээрлик 95 пайызын импорттойт.

Инфляциялык түзүүчүлөрдөн тышкары, энерго продукциялардын дүйнөлүк рынокторунда баа олуттуу деңгээлде Россиядагы жана Казакстандагы экономикалык жигердүүлүк деңгээлин аныктайт, бул жергиликтүү экономикада суроо-талаптын кыйла маанилүү факторлорунун бири болуп саналат.

Алтын рыногу

1.2.4-график.
динамикасы

Булагы: МА «Блумберг»

Бүтүндөй 2021-жыл ичинде алтын дүйнөлүк рынокто унциясына 1800 АКШ долларына жакын тар диапазондо сатылган. Жыл жыйынтыгы боюнча алтынга баа 3,6 пайызга, трой унциясы үчүн 1829,2 АКШ долларына чейин төмөндөгөн. Буга бир катар борбордук банктардын негизги чендеринин жогорулашы алкагында финансылык инвесторлордун суроо-талабынын кыскарышы себеп болгон. Башка жагынан алганда, дүйнөлүк

экономиканын калыбына келиши отчеттук мезгилде алтынга колдоо көрсөткөн, натыйжада зер буюмдар жана өнөр жай секторлору, ошондой эле борбордук банктар тарабынан суроо-талап жана инвесторлордун капиталды сактоодо жана инфляцияны хеджирлөөдө жогорку муктаждыгы байкалган. Инвесторлор алтынды дүйнөлүк финансы рыногундагы өзгөрүлмөлүүлүк мезгилинде мурдагыдай эле “коопсуз” актив катары карашат.

Алсак, орточо алганда алтындын баасы жылдын IV чейрегинде (трой унциясы үчүн 1796,4 АКШ доллары) өткөн чейрекке салыштырганда бир аз жогорулаган (+0,4 пайыз), бирок 2020-жылдын тиешелүү мезгилиндеги көрсөткүчтүн деңгээлинен 4,2 пайызга (трой унциясы үчүн 1875,8 АКШ доллары) төмөн болгон.

Алтындын наркын колдой турган, америкалык жөнгө салуучунун саясаты, геосаясий чыңалуу жана жогорку инфляциялык чөйрө алтындын наркын аныктоочу факторлордун бири болуп саналат.

2-глава. Макроэкономикалык өнүгүү

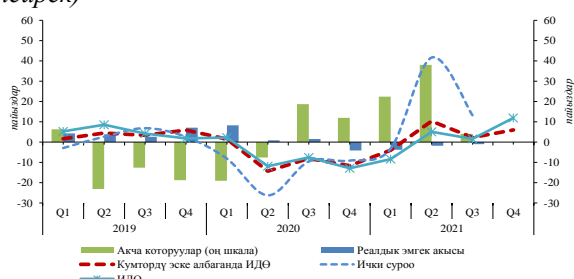
2.1. Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногунда суроо-талап жана сунуш

2021-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын ИДӨсү боюнча оң динамика катталган. Экономикалык жигердүүлүк отчеттук жылы өткөөл мезгилди көрсөттү: жылдын биринчи айларында олуттуураак болгон узакка созулган төмөндөөдөн акыркы чейректеги өсүштүн оң траекториясына чыгышына чейин. III чейрек ичинде ички суроо-талап өзүнүн алгылыктуу динамикасын, атап айтканда, акча которуулардын өсүшүнүн эсебинен уланткан. Реалдуу сектордо көпчүлүк тармактар ишенимдүү түрдө алгылыктуу тармакка өтүшкөн. ИДӨнүн өсүшү негизинен өнөр жай жана кызмат көрсөтүү секторлорунун салымы менен колдоого алынган. Ошону менен бирге жыл жыйынтыгы боюнча айыл чарбасы жана курулуш экономикага терс салым кошушкан.

Отчеттук жыл ичинде орун алган тобокелдиктер жылдын акырына чейин сакталып турган. Пандемиянын узак созулушунан тышкары вегетация мезгилинде сугат сууларынын жетишсиздиги, кышында кардын аз болушу жана ушундан улам суунун азчылыгы сыяктуу табигый-климаттык факторлор айыл чарбасындагы өндүрүш көлөмүнө, ошондой эле экономиканын башка тармактарын өндүрүүдө негизги болуп саналган өлкөнүн энергетика секторуна да терс таасирин тийгизген.

Суроо-талап

2.1.1-график. Ички суроо-талаптын жана акча которуулардын динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Кыргыз Республикасынын УСК, эсептөөлөр: Улуттук банк

Ички суроо-талап III чейректе¹ жандануу менен, алдын ала алынган маалыматтар боюнча 16,6 пайызга (2020-жылдын тиешелүү мезгилинде 9,5 пайызга төмөндөгөн) жогорулаган. Ички суроо талаптын калыбына келиши көбүнчө акча которуулардын өсүшүнө, ошондой эле өткөн жылга салыштырганда чектөөлөрдүн жеңилдетилиши эсебинен тышкы соода жүгүртүү көрсөткүчтөрүнүн өсүшүнө жана коңшу өлкөлөрдүн экономикасынын активдүү тездешине шартталган. Отчеттук жыл ичинде жеке адамдардын которуу системалары аркылуу жүзөгө ашырылган акча которууларынын таза агылып кирүүсү өткөн жылдагы тиешелүү мезгилге салыштырганда доллар эквивалентинде 16,1 пайызга өскөн.

2021-жылдын январь-ноябрь айларынын жыйынтыгы боюнча бир кызматкердин ай ичиндеги орточо номиналдык эмгек акысы² өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 9,6 пайызга көбөйүү менен 19,7 миң сомду түзгөн. Өсүш арымдын

Экономикалык жигердүүлүк 2020-жылдын жыйынтыгы боюнча төмөндөөдөн кийин ((-8,4 пайыз) отчеттук жылы алгылыктуу динамикага (+3,6 пайыз) жеткен. Мында жыл ичинде калыбына келүү арымы кыйла жай түптөлгөн. Кумтөр кен казып алуу ишканаларын эске албаганда ИДӨнүн өсүш арымы 12 айдын жыйынтыгы боюнча 3,9 пайыздык белгиге (2020-жылы төмөндөө – 8,9 пайызга) жеткен.

Ошол эле учурда ички суроо-

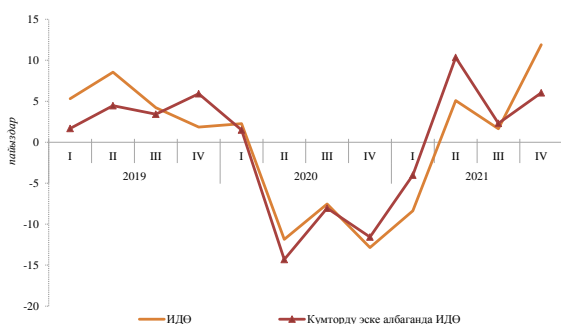
¹ КР УСКнын маалыматтары боюнча. Кыйла актуалдуу маалымат жоктугунан буга чейинки мезгилде катталган маалыматтарга шилтеме келтирилген.

² Бүтүндөй республика боюнча кичи ишканаларды эске албаганда.

алгылыктуу болушу отчеттук жылдын январь-сентябрь айларында жумушчу күчүнө суроо-талаптын жогорулашына¹ байланыштуу болгон. Экономиканын дээрлик бардык тармактарында жылдын тогуз айынын жыйынтыгы боюнча түзүлгөн жумуш орундарынын санынын көбөйгөндүгү байкалган. Экономиканын айрым тармактарында номиналдык эмгек акынын өсүш тенденциясы экономикадагы калыбына келтирүү процесстерине байланыштуу болгон. Ай ичиндеги орточо номиналдык эмгек акынын өсүш арымынын жогорулоосу транспорт жана жүктөрдү сактоо (+26,1 пайыз), саламаттыкты сактоо жана калкты социалдык тейлөө (+16,4 пайыз), ошондой эле пайдалуу кендерди казып алуу (+15,4 пайыз) сыяктуу чөйрөлөрдө байкалган.

Ошол учурда реалдуу эмгек акы деңгээли жыл ичинде терс сакталуу менен жылдын акырына карата көрсөткүчтүн төмөндөөсү жайлаган. Жылдын январь-ноябрь айларында реалдуу көрсөткүчтүн 2020-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда азаюусу (-2,1 пайызды (2021-жылдын январь-октябрь айларында – 2,2 пайызга төмөндөгөн) түзгөн.

2.1.2-график. ИДӨ динамикасы
(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

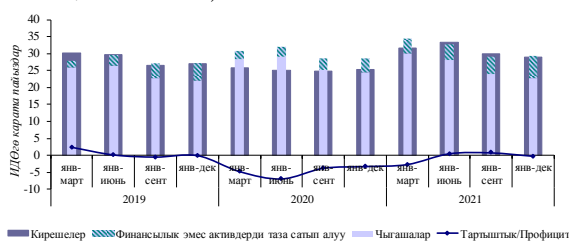

Булагы: Кыргыз Республикасынын УСК, эсептөөлөр: Улуттук банк

өсүшкө шартталган. Жылдын акырында алтын казып алуунун көбөйүүсү, ошондой эле өткөн мезгилдеги төмөн база өсүшкө өбөлгө түзгөн.

Мамлекеттик финансы сектору

2.1.3-график. Мамлекеттик бюджеттин аткарылышы
(өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата мезгил, топтолмо)

Булагы: Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы, Улуттук банк

жылдын ушул эле көрсөткүчүнө салыштырганда 38,0 пайызга же 57,8 млрд сомго көбөйүп, 209,8 млрд сомду же ИДӨгө карата 29,0 пайызды түзгөн. Салыктык администрлөөнү жакшыртуу жана салык жана бажы жол-жоболоруна санарип

ИДӨнүн кароого алынып жаткан мезгил ичинде 11,9 пайызга өсүшү (III чейректеги 1,6 пайыздан кийин) көбүнчө өнөр жайдын өсүш арымынын дээрлик 45,0 пайызды түзгөн алгылыктуу көрсөткүчтөрүнө байланыштуу болгон, бул жыл ичинде экономиканын өсүшүнө көбүрөөк салым (7,3 п.п.) кошкон. Кумтордү эске албаганда ИДӨ IV чейректе 6,0 пайыз чегинде түптөлгөн. ИДӨ көрсөткүчтөрүндөгү эки эселик айырма отчеттук мезгиле Кумтор алтын кен казып алуу ишканаларынын өндүрүшүндөгү 102,1 пайыз эбегейсиз

2021-жылдын алдын ала жыйынтыктоолору боюнча мамлекеттик бюджеттин тартыштыгы 1,7 млрд сомду же ИДӨгө карата 0,2 пайызды (2020-жылы бюджет тартыштыгы 19,7 млрд сом же ИДӨгө карата 3,3 пайыз өлчөмүндө түптөлгөн) түзгөн. Мамлекеттик бюджеттин баштапкы профицити² 6,7 млрд сом же ИДӨгө карата 0,9 пайыз өлчөмүндө түптөлгөн.

Мамлекеттик бюджеттин операциялык иштен кирешелери 2020-жылдын ушул эле көрсөткүчүнө салыштырганда 38,0 пайызга же 57,8 млрд сомго көбөйүп, 209,8 млрд сомду же ИДӨгө карата 29,0 пайызды түзгөн. Салыктык администрлөөнү жакшыртуу жана салык жана бажы жол-жоболоруна санарип

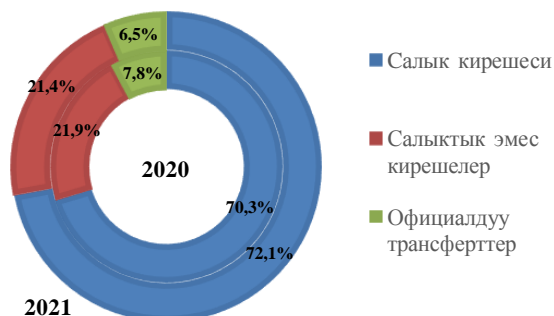
¹ Кыйла актуалдуу маалымат жоктугунан буга чейинки мезгилде катталган маалыматтарга шилтеме келтирилген.

² Баштапкы тартыштык/профицит –мамлекеттик карызды тейлөө боюнча пайыздык төлөмдөр суммасын эске алуусуз мамлекеттик бюджет кирешелеринин мамлекеттик бюджет чыгашаларынан артышы

технологияларды киргизүү боюнча жигердүү иштер жүргүзүлүп жаткандыгына байланыштуу салыктык түшүүлөр (29,1 п.п.) мамлекеттик бюджеттин кирешелеринин өсүшүнө негизги салым кошкон. Ушуга байланыштуу кирешелер түзүмүндө салыктык түшүүлөрдүн үлүшү 2021-жылы 70,3 пайыздан 72,1 пайызга чейин өскөн. Мындан тышкары бюджетке салыктык эмес түшүүлөрдүн көлөмү 44,9 млрд сомду түзүү менен 34,8 пайызга көбөйгөн. Расмий трансферттер 16,2 пайызга өсүп, 13,7 млрд сом чегинде катталган.

Мамлекеттик бюджеттин жалпы чыгашалары жылдык мааниде 23,1 пайызга же 39,8 млрд сомго жогорулоо менен 211,6 млрд сомду же ИДӨгө карата 29,3 пайызды түзгөн. Капиталдык чыгашалардын, б.а инфраструктурага багытталган сарптоолордун өсүшү көрсөткүчтүн өсүшүнүн негизги себептеринин бири болгон: бюджеттик каражаттардын финансылык эмес активдерди сатып алуу боюнча операцияларга таза агылып чыгуусу 46,3 млрд сомду же ИДӨга карата 6,4 пайызды түзүү менен 2020-жылга салыштырганда 1,9 эсеге же 21,8 млрд сомго көбөйгөн.

2.1.4 -график. Мамлекеттик бюджеттин кирешелер түзүмү

Булагы: КР Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы

акынын өсүшү 9,6 пайызды¹ түзгөн. Функционалдык классификациялоо боюнча күндөлүк чыгашалар түзүмүндө жалпы багыттагы мамлекеттик кызматка (+7,8 пайыз), билим берүүгө (+9,6 пайыз), экономикалык маселелерге (+57,1 пайыз), коргоо жана коомдук тартипке (+11,9 пайыз), саламаттыкты сактоого (+49,7 пайыз) сарптоолор үстөмдүк кылган. Калган статьялар боюнча күндөлүк чыгашалардын өсүшүнө алгылыктуу салым 1,0 п.п. азды түзгөн.

Жалпысынан 2021-жылдын бюджетти өткөн жылга салыштырганда кыйла тең салмактуу болгон жана эң оболу экономикалык жигердүүлүктү, бюджеттик чөйрөнүн кызматкерлеринин кирешелерин калыбына келтирүүгө жана салыктык администрлөөнү жакшыртууга багытталган бир катар иш-чаралар менен мүнөздөлгөн. Мында 2021-жыл үчүн фискалдык импульс терс деп бааланган жана өткөн жылга салыштырганда анча кеңири эмес (анча экспансионисттик эмес) бюджеттик саясат жүргүзүлгөндүгүн тастыктап турат, ошондой эле базалык мезгил импульсунун алгылыктуу деңгээли менен түшүндүрүлөт.

Инвестициялар

Жыл ичинде инвестицияларды өздөштүрүү деңгээлинин төмөндөөсү жайлаган тенденция байкалган. 2021-жылы негизги капиталга инвестицияларды өздөштүрүү деңгээли 2021-жылдын январь-сентябрь айларында 7,9 пайызга төмөндөөдөн кийин, өткөн жылга салыштырганда 5,9 пайызга азайган.

Негизги капиталга инвестициялардын көлөмүнүн азаюусу пайдалуу кендерди казып алуу объектилерин куруу, иштеп чыгаруу өнөр жайы, дүң жана чекене соода жана башка тармактарда белгиленген.

¹ 2021-жыл үчүн маалыматтар (кичи ишканаларды эске албаганда).

2.1.1-таблица. Каржылоо булактары боюнча негизги капиталга инвестициялар

(млн сом, пайыздар)

	январь-декабрь			
	2020-ж	2021-ж	2020-ж	2021-ж
	млн. сом		үлүшү, пайыздар	
Барыгы	123 279,6	122 260,6	100,0	100,0
Ички инвестициялар	97 794,0	97 995,3	79,3	80,2
Республикалык бюджет (өзгөчө кырдаалга кеткен каражаттарды кошо алганда)	3 949,8	4 426,1	3,2	3,6
Жергиликтүү бюджет	1 574,2	1 745,4	1,3	1,5
Ишканалар жана уюмдар каражаттары	48 490,8	45 847,1	39,3	37,5
Банктын кредити	1 212,6	1 472,7	1,0	1,2
Калктын каражаттары (КР резидентинин кайыр-садага каражаттарын кошо алганда)	42 566,6	44 504,0	34,5	36,4
Тышкы инвестициялар	25 485,6	24 265,3	20,7	19,8
Чет өлкө кредити	15 441,5	15 984,9	12,5	13,1
Тикеш чет өлкө инвестициялары	4 399,7	2 829,6	3,6	2,3
Чет өлкө гранттары жана гуманитардык жардам	5 644,4	5 450,8	4,6	4,4

Булагы: КР УСК

Булагы: КР УСК

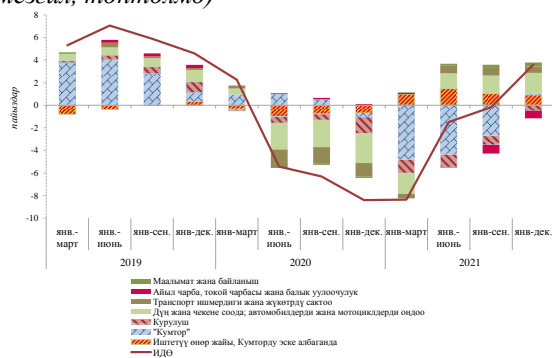
Сунуш

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин алдын ала маалыматтары боюнча ИДӨнүн номиналдык көлөмү отчеттук жылы 723,1 млрд сомду түзүү менен өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда (такталган маалыматтар боюнча төмөндөө 8,4 пайызды түзгөн) реалдуу мааниде 3,6 пайызга көбөйгөн. Ошентип, ИДӨ мурдагыдай эле пандемияга чейинки деңгээлинде сакталып турат.

Жыл ичинде алгылыктуу динамика январь-октябрь айларынан тартып (+1,2 пайыз), мезгилдин акырында гана белгиленген. Жылдын акырына карата тенденциянын калыбына келиши көбүнчө алтын өндүрүүнүн көбөйүшү, ошондой эле кызмат көрсөтүү секторун кошо алганда, өнөр жайда белгиленген өсүштүн эсебинен шартталган. Ошол эле учурда ИДӨгө айыл чарбасы жана курулуш сектору терс салым кошушкан.

2.1.5-график. Негизги тармактардын ИДӨнүн өсүшүнө салымы

(өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата мезгил, топтолмо)

Булагы: Кыргыз Республикасынын УСК, эсептөөлөр: Улуттук банк

кендерди казып алуу 2021-жылдын ортосунан тартып жылдын акырына карата 21,2 пайыздык белгиге жетип, ишенимдүү өсүш арымга чыккандыгын көрсөткөн. Кумтөр алтын кен казып алуу ишканаларын эске албаганда, өнөр жай өндүрүшүнүн көлөмү боюнча 12,9 пайыз өсүш (2020-жылы – 10,0 пайызга төмөндөө) белгиленген.

Ошол эле учурда айрым тармактардагы алгылыксыз жагдай жыл ичинде ИДӨнүн өсүш арымына ооздуктоочу таасирин тийгизген. Жыл жыйынтыгы боюнча экономиканы төмөндөтүү жагында алгылыксыз салым экономиканын айыл чарба (-0,7 п.п.) жана курулуш (-0,5 п.п.) сыяктуу секторлорунда катталган. 2021-жылы айыл чарбасында өндүрүш көлөмүнүн кыскарышы (-5,0 пайыз) төмөнкүдөй табигый-климаттык факторлорго шартталган: кургакчылык, ирригациялык системадагы көйгөйлөр,

Отчеттук жылдын 12 айынын жыйынтыгы боюнча негизги капиталга тышкы каржылоо булактарынан инвестициялардын көлөмүнүн 10,0 пайызга, ошондой эле ички булактардан 4,9 пайызга кыскаргандыгы байкалган. Ушуну менен бирге эле, жергиликтүү бюджеттин эсебинен каржылануучу инвестициялар 4,5 пайызга, республикалык бюджеттин эсебинен – 6,2 пайызга, банктардын кредиттеринин эсебинен 1,2 эсеге көбөйгөн.

IV чейрек ичинде «өнөр жай» жана «кызмат көрсөтүү» секторлору ИДӨгө тиешелүүлүгүнө жараша 7,3 жана 3,6 пайыз салым кошушкан. Отчеттук чейректе кызмат көрсөтүү секторундагы өсүш соода (+2,5 п.п.), маалымат жана байланыш (+0,7 п.п.), ошондой эле транспорт (+0,1 п.п.) секторлорунун алгылыктуу салым кошуулары эсебинен катталган. Өнөр жай жыл жыйынтыгы боюнча 7,2 пайыз (отчеттук чейректе – 44,9 пайыз) өсүшкө жетип, алгылыктуу тармакка өткөн. Бул сектордогу жандануу көбүнчө кен казып алуу тармактары менен колдоого алынган. Алсак, пайдалуу

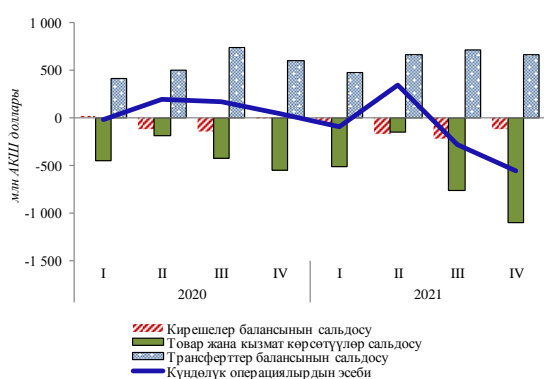
натыйжада, сугат суусунун тартыштыгы, мунун баары чогулуп келип, белгилүү бир айыл чарба өсүмдүктөрүнүн түшүмүнүн азаюусуна алып келген. Өсүмдүк өстүрүү 11,6 пайызга төмөндөгөн. Курулуш секторундагы төмөндөө (-4,8 пайызды) ички (4,9 пайыз) сыяктуу эле, тышкы каржылоо булактарынын кыскарышы (10,0 пайыз) эсебинен негизги капиталга инвестициялардын көлөмүнүн кыскаруусунан, ошондой эле курулуш материалдарына баанын өсүшүнөн улам белгиленген.

ИДӨ дефлятору 16,0 пайыз өлчөмүндө оң түптөлгөн, бул 2020-жылдагыга караганда 9,9 п.п. жогору.

2.2. Тышкы сектор¹

Күндөлүк операциялар эсеби 2021-жылдын IV чейрегинде товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр балансынын тартыштыгынын өсүшүнүн таасиринен улам терс белгиде калыптанган.

2.2.1-график. Күндөлүк операциялар эсеби

Эскертүү: Алдын ала жана болжолдуу маалыматтар боюнча.

Болжолдонгон жана алдын ала маалыматтарга ылайык, күндөлүк эсептин тартыштыгы 2021-жылдын IV чейрегинде 553,2 млн АКШ долларын же ИДӨгө карата 6,9 пайызды түзгөн².

Отчеттук мезгил ичинде Кыргыз Республикасынын соода балансы 1 031,8 млн АКШ доллары өлчөмүндө терс сальдодо түптөлгөн, бул өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндеги көрсөткүчтөн 2,0 эсеге жогору. Бул тенденция экспортко салыштырганда, импорттук берүүлөрдүн көбүрөөк өсүшү менен шартталган.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде товарлардын импорту (ФОб баасында) 1 583,0 млн АКШ долларын түзүп, 66,0 пайызга көбөйгөн. Импорттун нарктык көлөмүнүн өсүшү көбүнчө баанын жогорулоо фактору менен шартталган. Кийим-кече, мунай заттары, автоунаалар, кездеме жана бут кийим сыяктуу товарлардын импорттук түшүүлөрүнүн көбөйүүсү байкалган. Энергия продукцияларын эске албаганда импорт 1 336,3 млн АКШ доллары деңгээлинде түптөлгөн, бул 2020-жылдын тиешелүү мезгилиндеги деңгээлинен 58,7 пайызга төмөн.

Отчеттук мезгилде товарлардын экспорту (ФОб баасында) 551,2 млн АКШ доллар өлчөмүндө түптөлүү менен 23,7 пайызга өскөн. Алтынды эске албаганда экспорт 410,6 млн АКШ долларында түптөлгөн, бул өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндеги деңгээлден 54,2 пайызга жогору. Тапталган айнекти жана жылмаланган айнекти, чоюнду жана болотту, жашылчаларды жана жемиштерди ташып чыгаруу көлөмүндө өсүш белгиленген.

Отчеттук мезгил жеке сыяктуу эле, расмий трансферттердин түшүүлөрүнүн өсүшү менен мүнөздөлгөн.

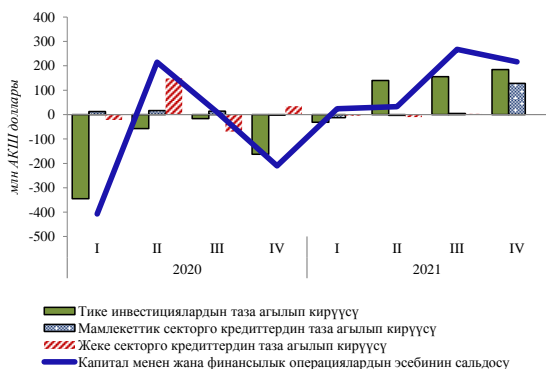
Жеке трансферттердин таза агылып кирүүсү 2020-жылдын IV чейрегиндеги деңгээлден 5,2 пайызга жогору түптөлүп, 612,2 млн АКШ долларын түзгөн, ал эми расмий трансферттер 50,5 млн АКШ долларына чейин көбөйгөн. Отчеттук чейректе кызмат көрсөтүүлөр балансынын тартыштыгы 69,9 млн АКШ доллары өлчөмүндө бааланган, ал эми «кирешелер» статьясы боюнча терс сальдо 114,1 млн АКШ доллары өлчөмүндө күтүлүүдө.

¹ Улуттук банктын кошумча баа берүүлөрүн эске алганда, алдын ала жана болжолдуу маалыматтар боюнча. Салыштыруу мезгили – өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек.

² ИДӨгө карата катыштын көрсөткүчтөрү акыркы төрт чейректи камтыган өзгөрүлмөлүү жылдык маалыматтардын негизинде эсептелген

Улуттук банктын алдын ала-болжолдуу баа берүүлөрү боюнча 2021-жылдын IV чейрегинде капитал менен операциялардын жана финансылык операциялардын эсеби боюнча капиталдын агылып кирүүсү 216,6 млн АКШ долларын түзөт. Капитал менен операциялардын эсеби 42,2 млн АКШ долларында оң сальдодо түптөлгөн, финансылык эсеп боюнча алгылыктуу баланс 174,4 млн АКШ доллары өлчөмүндө күтүлүүдө.

2.2.2-график. Капитал менен операциялар жана финансылык операциялар эсеби

Финансылык эсеп боюнча капиталдын агылып кирүүсү, негизинен, мамлекеттик секторго чет өлкөдөн карыз алуу түрүндө күтүлүүдө. Тике инвестициялардын таза агылып кирүүсү 184,9 млн АКШ доллары өлчөмүндө болжолдонууда, ал эми өткөн жылдын ушул мезгилинде чет өлкөлүк тике инвесторлордун каражаттарынын таза агылып чыгуусу байкалган. Ошол эле учурда отчеттук чейректе коммерциялык банктар чет өлкө активдерин көбөйткөндүгү белгиленген.

Ошентип, 2021-жылдын IV чейрегинин жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми 52,8 млн АКШ доллары өлчөмүндө оң сальдо менен түптөлүшү күтүлүүдө.

Сомдун реалдуу жана номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекстери

2.2.1-таблица. Алмашуу курсу боюнча негизги көрсөткүчтөр

2.2.2-таблица. Алмашуу курсу боюнча негизги көрсөткүчтөр

	жыл (ор.)			ай өткөн жылдын башына карата (айдын акырына)		
	2020 (ор.) (январь-декабрь)	2020 (ор.)* (январь-декабрь)	%	2020-ж. декабрь	2021-ж. декабрь	%
РЭАК	115,7	116,0	0,0	112,8	121,3	7,6
НЭАК	122,7	119,7	0,1	116,8	124,9	6,9
РЭАК кытай юаняна карата	79,2	74,5	-6,3	73,0	76,8	5,1
НЭАК кытай юаняна карата	60,8	51,7	-9,3	53,3	51,0	-4,2
РЭАК еврого карата	101,7	96,9	-6,0	93,5	104,4	11,6
НЭАК еврого карата	69,5	60,8	-10,9	60,2	63,6	5,6
РЭАК каз. тенгесине карата	137,4	134,1	-3,0	132,7	138,0	4,1
НЭАК каз. тенгесине карата	166,7	157,0	-2,5	157,3	159,6	1,4
РЭАК орус рублине карата	125,8	123,3	3,1	123,8	124,8	0,8
НЭАК орус рублине карата	141,0	131,8	0,4	134,4	132,0	-1,8
РЭАК түрк лирасына карата	174,3	187,2	5,1	176,8	246,2	39,3
НЭАК түрк лирасына карата	275,3	317,2	11,2	284,0	483,5	70,3
РЭАК АКШ долларына карата	83,1	81,1	-5,2	80,7	82,6	2,3
НЭАК АКШ долларына карата	59,6	54,3	-9,5	55,1	54,2	-1,7

* алдын-ала маалымат
↓ – сомдун нарысызданышы, атаандаштыкка жөндөмдүүлүктүн жакшыроосу
↑ – сомдун бекемдениши, атаандаштыкка жөндөмдүүлүктүн начарлоосу

2021-жылдын IV чейрегинин акырына карата номиналдуу жана реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси 2020-жылдын декабрь айына салыштырмалуу көбөйүшү байкалган. Алдын ала маалыматтар боюнча номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси (НЭАК) жыл башынан 6,9 пайызга өсүп, 2021-жылдын декабрынын акырына карата 124,9ду түзгөн. Индекстин түптөлгөн динамикасы 2021-жылдын декабрь айында сомдун 2020-жылдын декабрь айындагы курсуна салыштырганда, сомдун орус рублине карата 1,8 пайызга жана АКШ долларына карата 1,7 пайызга нарксызданышынан улам, түрк лирасына

каратта 70,3 пайызга, еврого карата 5,6 пайызга жана казак тенгесине карата 1,4 пайызга бекемделишинин¹ таасиринде калыптанган.

НЭАКтын көбөйүшү менен катар эле, Кыргызстанда² инфляциянын кыйла жогору деңгээли реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси (РЭАК) 7,6 пайызга өсүшүн шарттаган, бул 2021-жылдын акырында 121,3 өлчөмүндө катталган.

¹ Сомдун эки тараптуу номиналдуу алмашуу курсунун маалыматтары келтирилген, индексти эсептөө үчүн базалык мезгил катары 2010-жыл пайдаланылат.

² Кыргыз Республикасында инфляция 2021-жылдын IV чейрегинде 11,3 пайыз деңгээлинде түптөлгөн, ошол эле учурда соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө инфляциянын орточо деңгээли алдын ала эсептөөлөр боюнча 10,6 пайызды түзгөн.

3-глава. Акча-кредит саясаты

3.1. Акча-кредит саясатын ишке ашыруу

Азык-түлүк рыногунда жана энергия продукциялары рыногунда баалардын глобалдуу өсүшү жана өлкөдөгү аба-ырайынын жагымсыз шарттары ички инфляциялык динамикага терс таасирин тийгизүүнү улантты. Бул жагдайлар Улуттук банктын акча-кредиттик шарттарды андан ары катуулатышын шарттады. Орто мөөнөттүү мезгилге карата инфляция боюнча болжолдоолорго жана анын факторлоруна таянуу менен Улуттук банк отчеттук мезгилде негизги ченди 50 базистик пунктка, 8,00 пайызга чейин жогорулаткан. Бул 2021-жылдагы төртүнчү жогорулатуу болду.

Жүргүзүлүп жаткан пайыздык саясаттын негизинде жана Улуттук банктын негизги чендеринин өзгөрүшүн эске алуу менен акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери жогорулоо динамикасын көрсөткөн жана пайыздык чектин алкагында болгон.

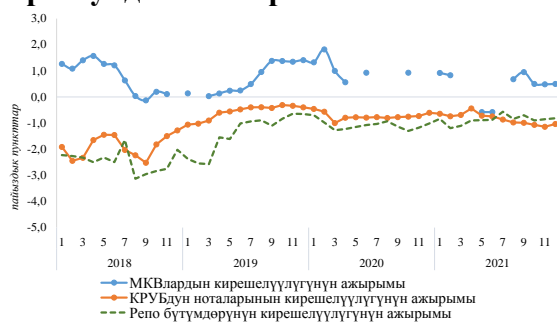
2021-жылдын IV чейрегинде акча-кредит саясаты жаатындагы тактикалык чечимдер, банк тутумунда үстөк ликвиддүүлүк кыйла өсүп, жана анда кыска мөөнөттүү акча каражаттары басымдуулук кылган шартта кабыл алынган.

Чет өлкө валютасына карата суроо-талап аны сунуштоо көлөмүнөн ашкандыгына карабастан, бүтүндөй отчеттук мезгил ичинде ички валюта рыногундагы жагдай туруктуу бойдон сакталып турган. Алмашуу курсунун кескин өзгөрүшүнө жол бербөө максатында, Улуттук банк чет өлкө валютасын сатуу боюнча валюталык интервенцияларды жүргүзгөн.

Улуттук банктын пайыздык саясаты

Кыргыз Республикасынын экономикасында инфляциялык басымдын күчөшүнө жана жогорку инфляциялык күтүүлөргө байланыштуу, Улуттук банк 2021-жылдын ноябрь айында негизги ченди 7,50 пайыздан 8,00 пайызга чейин дагы бир жолу жогорулаткан. Эсептик чендин жогорулашы менен бирге пайыздык чектин алкагы кайра каралып, «овернайт» депозиттери боюнча чен 5,25 пайыздан 5,50 пайызга чейин, ал эми «овернайт» кредиттери боюнча чен 8,00 пайыздан 8,50 пайызга чейин жогорулатылган.

3.1.1-график. Акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери менен негизги чен ортосундагы ажырым

Улуттук банк тарабынан акча-кредит саясатынын трансмиссиялык механизмдин натыйжалуулугун жогорулатуу боюнча көрүлгөн аракеттер акча рыногунда кыска мөөнөттүү пайыздык чендердин волатилдүүлүгүн төмөндөтүүгө жана аларды негизги ченге жакын деңгээлде калыптандырууга өбөлгө түзөт.

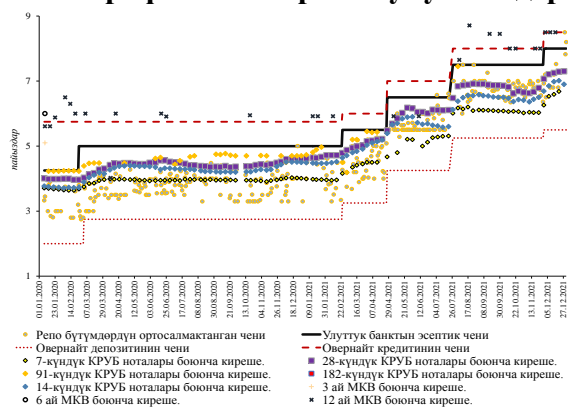
Акча рыногунун жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВ боюнча чендерди кошпогондо, кыска мөөнөттүү пайыздык чендер менен Улуттук банктын эсептик чени ортосундагы ажырым 2021-жылдын IV чейрегинде бир аз көбөйгөндүгү байкалган. Ошентип, негизги чен менен жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВнын кирешелүүлүгү ортосундагы ажырым 2021-жылдын III чейрегиндеги 0,8 пайыздык пункттан IV чейректе 0,5 пайыздык пунктка чейин кыскарган. Жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВ боюнча чендер 2020-жылдын башынан тартып пайыздык чекке кирген жана «овернайт» кредиттери боюнча чендердин деңгээлинде калыптанган.

Отчеттук чейректе жүгүртүү мөөнөтү 7 күндүк ноталарды жайгаштыруу көлөмү 14 жана 28 күндүк ноталарга салыштырмалуу кыйла көбөйүшүнөн улам, алардын жалпы кирешелүүлүгү менен негизги чен ортосундагы ажырымы көбөйгөн. Натыйжада,

отчеттук мезгилдеги ажырымдын орточо мааниси өткөн чейректеги (-)0,9 пайыздык пунктка салыштырганда (-)1,1 п.п. түзгөн.

Байкоого алынган мезгилде акча рыногун Улуттук банктын ноталарынын рыногу, ошондой эле кредиттик каражаттардын банктар аралык рыногу түзгөн жана анын катышуучуларынын жигердүүлүгү жогорулашы менен мүнөздөлгөн, бул ишке ашырылган операциялардын көлөмүнүн көбөйүшүнө жана бүтүмдөрдүн санына таасирин тийгизген. Жалпысынан, акча рыногундагы абал туруктуу бойдон сакталып, ошол эле учурда анын конъюктурасы банк тутумунда үстөк ликвиддүүлүктүн жалпы деңгээлинин өсүш факторунун таасири астында болгон.

3.1.2-график. Акча рыногунун чендери

Улуттук банк тарабынан пайыздык чектин чендери жогорулатылышына байланыштуу, акча рыногундагы кыска мөөнөттүү чендер, жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВны кошпогондо, тиешелүү өсүш динамикасын көрсөткөн. Ошол эле учурда бардык чендер Улуттук банк белгилеген пайыздык чектин алкагында болгон.

Банк тутумунда үстөк ликвиддүүлүк деңгээли жогору болгон шартта, Улуттук банктын ноталарынын рыногунун кыйла кеңейиши белгиленген.

Отчеттук чейрек ичинде аукциондордогу суроо-талаптын орточо көлөмү сунуштун көлөмүнө жакын болгон. Бардык мөөнөттөгү ноталарды сатуунун жалпы көлөмү, негизинен, жүгүртүү мөөнөтү 7 күндүк ноталар эсебинен (сатуу көлөмү 43,1 пайызга өскөн) дээрлик үчтөн бир бөлүгүнө көбөйгөн. Ал эми жүгүртүү мөөнөтү 14 жана 28 күндүк ноталарды сатуу көлөмү, тиешелүүлүгүнө жараша, 31,5 жана 13,4 пайызга өскөн.

2021-жылдын IV чейрегинде монетардык саясаттын катуулатылышынан улам, ноталардын кирешелүүлүгү өсүшү байкалган. Ноталардын орточо алынган жалпы кирешелүүлүгү 2021-жылдын декабрында сентябрь айындагы 6,51 пайыздан 6,96 пайызга чейин өскөн (каралып жаткан мезгилде жалпы кирешелүүлүк 6,37-6,96 пайыз чегинде өзгөрүп турган). Ноталардын жүгүртүү мөөнөтү боюнча алып караганда¹ жагдай төмөнкүчө болгон: 7 күндүк ноталар боюнча чендер 6,10 пайыздан 6,57 пайызга чейин, 14 күндүк ноталар боюнча 6,54 пайыздан 6,93 пайызга чейин, 28 күндүк ноталар боюнча 6,89 пайыздан 7,26 пайызга чейин өскөн, ал эми 91 күндүк ноталарга коммерциялык банктар тарабынан суроо-талап болгон эмес.

Банк тутумунда үстөк ликвиддүүлүктүн көбөйүшүнө карабастан, 2021-жылдын IV чейрегинде кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногунда катышуучулардын жигердүүлүгү байкалган, бул банк тутумунда ликвиддүүлүктүн жогору деңгээлде концентрациялануусу менен түшүндүрүлөт. Операциялардын түзүмүндө, мурдагыдай эле, репо шарттарындагы бүтүмдөр басымдуулук кылган, IV чейректе алардын көлөмү III чейрекке салыштырмалуу 47,9 пайызга көбөйгөн. Ошол эле учурда насыялардын мөөнөтү боюнча түзүмү бир аз өзгөргөн – банктар аралык рынокто бүтүмдөрдүн орточо алынган мөөнөтү 5 күндөн 4 күнгө чейин кыскарган.

Репо-бүтүмдөр жана своп-операциялар рыногу

Улуттук валютада кошумча каржылоо булагы катары коммерциялык банктар своп шартындагы валюталык бүтүмдөрдү активдүү колдонгон (АКШ доллары/сом). Отчеттук чейректе бул операциялардын жалпы көлөмү 7,6 млрд сомду түзгөн, ошол эле

¹ Чендер боюнча маалыматтар 2021-жылдын сентябрь жана декабрь айларынын акырына карата абал боюнча келтирилген, эгерде башкасы көрсөтүлбөсө.

учурда кредиттик каражаттардын банктар аралык рыногуна катышуучулар² болжол менен 7,8 млрд сом каражат тарткан.

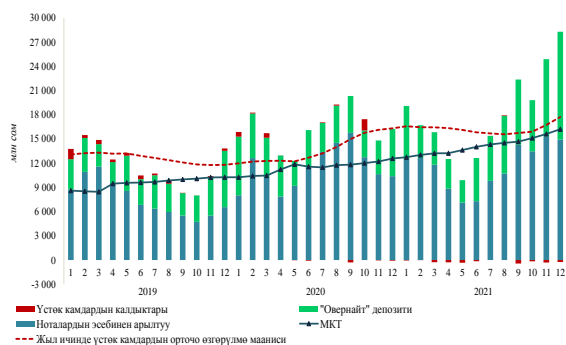
3.1.3-график. Репо-бүтүмдөр жана своп-операциялар рыногу

саналат, бул чендердеда, жүргүзүлүп жаткан бүтүмдөрдүн көлөмүндө да чагылдырылат. 7 күнгө чейинки своп жана репо рынокторундагы чендердин ортосундагы ажырым бир аз гана болгон (чендер 6,00 пайыздан 7,52 пайызга чейин өзгөрүп турган). Каралып жаткан рыноктордогу 7 күнгө чейинки операциялардын көлөмүн салыштырганда: репо рыногунда – 7,1 млрд сом, своп рыногунда – 4,2 млрд сом өлчөмүндө катталган.

Банк секторунда ликвиддүүлүктү жөнгө салуу

3.1.4-график. Коммерциялык банктардын үстөк камдары

Мында репо-операциялардан айырмаланып, своп шарттарында бүтүмдөргө келишүү мөөнөтү кыйла узагыраак болгон. Ошентип, отчеттук чейректе своп-операциялар рыногунда бүтүмдөрдүн орточо салмактаныпалынган мөөнөтү 14 күндү түзгөн, ал эми кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногунда ушул эле көрсөткүч 4 күндү түзгөн. 7 күнгө чейинки сегментте своп операциялары репо шарттарындагы операцияларга альтернатива катары

Отчеттук мезгил ичинде банк тутумундагы үстөк ликвиддүүлүк 2021-жылдын декабрь айындагы жогорку көрсөткүчкө жетип, тез арымда өскөндүгү белгиленген. Каралып жаткан мезгилде банк тутумундагы үстөк ликвиддүүлүктүн орточо күндүк көрсөткүчү III чейрекке салыштырганда, 5,7 млрд сомго көбөйүп, 24,1 млрд сомду түзгөн.

2021-жылдын IV чейреги ичинде банк тутумундагы үстөк ликвиддүүлүктүн калыптанышы каражаттардын монетардык жана бюджеттик каналдар

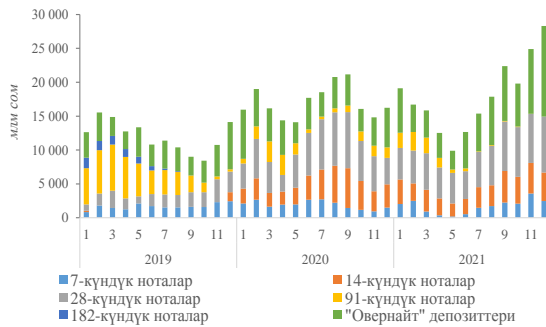
аркылуу түшүүсүнөн келип чыккан. Атап айтканда, банк тутумундагы үстөк ликвиддүүлүктүн көбөйүшүнө Улуттук банктын операциялары 6,0 млрд сом, ал эми мамлекеттик башкаруу органдарынын операциялары 2,0 млрд сом өлчөмүндө таза салымын кошкон.

Мындан тышкары, коммерциялык банктардын нак эмес акчага айландыруу боюнча операцияларынын 6,2 млрд сом өлчөмүндөгү таза позициясы, үстөк камдардын өсүшүнө салым кошкон дагы бир маанилүү фактор болуп саналат.

Улуттук банк инфляциянын монетардык түзүмүн чектөө максатында, үстөк ликвиддүүлүктү сиңирүү боюнча операцияларды жигердүү жүргүзгөн. Натыйжада, 2021-жылдын IV чейрегинде Улуттук банктын арылтуу операцияларынын бир күндүк орточо көлөмү 24,3 млрд сомго чейин көбөйгөн (III чейректе – 18,5 млрд сом).

² Кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногу

3.1.5-график. Арылтуу түзүмү

үлүшү мурдагы чейректегидей эле кыскарып, 59,9 пайызды түзгөн (III чейректе 62,6 пайыз), бул Улуттук банк тарабынан арылтуу операцияларынын ноталардын гана эсебинен эмес, «овернайт» депозиттеринин эсебинин да көбөйтүлүшү менен түшүндүрүлөт.

Ал үстөк ликвиддүүлүктүн мөөнөтү боюнча бир аз өзгөрүүлөр болгон, атап айтканда, кыска мөөнөттүү бош ресурстар (7 күнгө чейинкини кошо алганда) басымдуулук кылуусун уланткан. Ноталардын жалпы көлөмүндө 7 күндүк ноталардын үлүшү (орточо күндүк көрсөткүч) көбүнчө 14 күндүк ноталардын үлүшү кыскарышынын жана азыраак 28 жана 91 күндүк ноталар үлүшүнүн кыскарышы эсебинен, III чейректеги 15,8 пайыздан IV чейректе 18,6 пайызга чейин көбөйгөн. Буга жараша, 14 күндүк ноталардын үлүшү 29,0 пайызды ((-)1,8 п.п.), 28 күндүк – 52,2 пайызды ((-)0,4 п.п.) жана 91 күндүк – 0,2 пайызды ((-)0,6 п.п.) түзгөн.

Ачык рыноктогу операциялар менен катар эле коммерциялык банктар бош каражаттарынын калдыгын Улуттук банктагы «овернайт» депозиттерине жайгаштырган. Арылтуунун жалпы көлөмүндө «овернайт» депозиттеринин үлүшү IV чейректе орточо алганда III чейректеги 37,4 пайыздан 40,1 пайызга чейин көбөйгөн. Ошондой эле «овернайт» депозиттеринин эсебинен арылтуу операцияларынын бир күндүк орточо көлөмү отчеттук мезгилде 1,4 эсеге өскөн жана 9,8 млрд сомду түзгөн (III чейректе – 6,9 млрд сом).

Улуттук банктын кредит саясаты

Улуттук банк 2021-жылдын IV чейрегинде монетардык саясатынын кайра каржылоо инструменттери аркылуу узак мөөнөттүү сом ликвиддүүлүгүн сунуштоо операцияларын жүргүзүүнү чектөө боюнча учурдагы багытын уланткан. Бул банк тутумундагы үстөк ликвиддүүлүктүн өсүшү менен шартталган, бул инфляциялык басымдын факторлорунун бири болуп саналат.

Отчеттук мезгилде банк тутумунда кыска мөөнөттүү сом ресурстарына муктаждык белгиленген. Ликвиддүүлүктүн убактылуу үзгүлтүккө учурашына жол бербөө максатында, учурда туруктуу иштеп жаткан жеткиликтүү инструменттин алкагында коммерциялык банктарга «овернайт» кредиттери берилген, алардын дүн көлөмү 5 592,8 млн сомду түзгөн.

Улуттук банктын валюта саясаты

Отчеттук чейректе валюта рыногундагы жагдай салыштырмалуу туруктуу бойдон сакталып калган. Мында чет өлкө валютасына карата суроо-талап аны сунуштоо көлөмүнөн ашкандыгы байкалган.

Улуттук банк өзгөрүлмөлүү алмашуу курсунун режимине таянуу менен алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүнө жол бербөө үчүн валюта тооруктарына катышкан. Отчеттук мезгилде Улуттук банктын ички валюта рыногунда чет өлкө валютасын сатуу боюнча интервенцияларынын жалпы көлөмү 395,4 млн АКШ долларын түзгөн (2021-

жылдын III чейрегинде – 33,1 млн АКШ долларын түзгөн). 2021-жылы Улуттук банк тарабынан чет өлкө валютасын сатып алуу операциялары жүргүзүлгөн эмес.

Байкоого алынган мезгилде АКШ долларынын сомго карата алмашуу курсу дээрлик өзгөрүлгөн эмес жана 84,7586дан 84,8000 сом/АКШ долларына чейинки диапазондо өзгөрүп турган. Отчеттук чейрек ичинде орточо курс 84,7942 сом/АКШ долларын (III чейректе – 84,7254 сом/АКШ доллары) түзгөн.

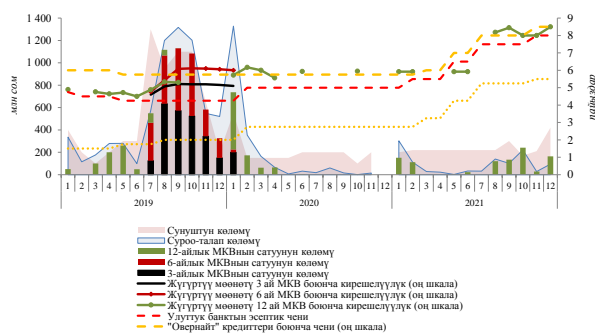
2021-жылдын IV чейрегинде акча-кредит саясатынын чаралары

<p>Улуттук банктын эсептик чен өлчөмү жана пайыздык чендин чектери жөнүндө чечимдер кабыл алынган.</p>	<p>Улуттук банк Башкармасы Улуттук банктын эсептик чен өлчөмү жөнүндө маселени эки жолу: 2021-жылдын 25-октябрында жана 29-ноябрында карап чыккан. Октябрь айындагы отурумдун жыйынтыгында эсептик чен өлчөмүн 7,50 пайыз деңгээлинде өзгөртүүсүз калтыруу, ал эми ноябрь айындагы отурумда эсептик чен өлчөмүн 50 базистик пунктка 8,00 пайызга чейин жогорулатуу чечими кабыл алынган.</p> <p>Эсептик чен өлчөмүн өзгөртүү менен бирге пайыздык чендин чеги өзгөртүлгөн: «овернайт» депозиттери боюнча төмөнкү деңгээл болуп саналган чен 5,50 пайызга чейин, ал эми «овернайт» кредиттери боюнча жогорку чекти белгилеген чен 8,50 пайызга чейин жогорулатылган.</p>
--	---

3.2. Финансы рыногунун инструменттери

Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногу

3.2.1-график. Мамлекеттик казына векселдерин сунуштоо, сатуу, ал боюнча суроо-талаптын көлөмүнүн жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

Мамлекеттик казына векселдери
2021-жылдын IV чейрегинде, мурдагыдай эле, мамлекеттик баалуу кагаздардын кыска мөөнөттүү сегменти жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык¹ МКВ менен гана сунушталган. Ал эми катышуучулардын жигердүүлүгү III чейрекке салыштырганда бир аз жогорулаган, анткен менен бүтүндөй жыл ичинде айрым айларды кошпогондо, МКВнын бул сегментинде жигердүүлүктүн төмөн деңгээли байкалган.

Жигердүүлүктүн жогорулашы МКВ аукциондорунда сунуш, суроо-талап жана сатуу көлөмүнүн жалпысынан көбөйүшү менен шартталган. Аукционго катышуучулардын саны орточо алганда 2 деңгээлинде өзгөрүүсүз калган. 9 аукциондун ичинен 2 өткөрүлгөн эмес: 1 – катышуучулардын саны жетишсиздигине, 1 – суроо-талаптын жоктугуна байланыштуу.

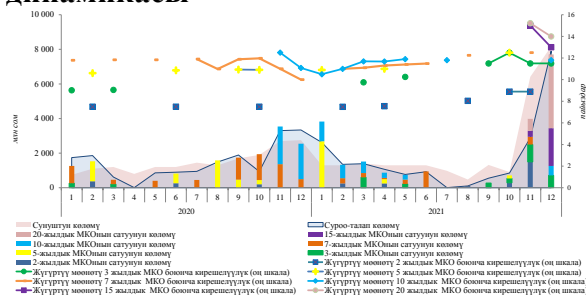
Жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык баалуу кагаздарды сунуштоо көлөмү бүтүндөй IV чейрек ичинде өсүшү байкалган, ал эми декабрь айында Финансы министрлиги 12 айлык МКВнын жыл ичиндеги рекорддук көлөмүн (420 млн сом) сунуштаган, бул жылдык орточо сунуштан 77,5 пайызга жогору.

¹ 2020-жылдын февралынан тартып Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВны гана сунуштоо улантылууда.

Отчеттук мезгилде МКВны сатуу көлөмү III чейрекке салыштырганда 70,8 пайызга өскөн (жыл ичинде сатуунун максималдуу көлөмү октябрь айына туура келген), ал эми чейрек ичиндеги суроо-талап 126,5 пайызга (кошумча жайгаштыруу эсебинен) канааттандырылган. МКВга суроо-талап төмөн болгондугуна байланыштуу, орточо алынган кирешелүүлүк октябрь, ноябрь айларындагы 8,0 пайыздан декабрда 8,5 пайызга чейин өскөндүгү белгиленген.

МКВнын жүгүртүүдөгү көлөмү IV чейректе 2,2 эсеге жана 2021-жыл ичинде 19,3 пайызга өскөн. МКВга ээлик кылуучулар түзүмү, негизинен, юридикалык жактардын-резиденттердин үлүшү өсүшү эсебинен өзгөргөн: коммерциялык банктар көбүрөөк үлүштү ээлейт (сентябрь айынын акырына карата 47,6 пайызга салыштырмалуу 54,6 пайыз), андан кийин институционалдык инвесторлор (сентябрь айынын акырына карата 42,0 пайызга салыштырмалуу 23,4 пайыз), ал эми юридикалык жактар-резиденттердин үлүшү 10,4 пайыздан 22,0 пайызга өскөн.

3.2.2-график. Мамлекеттик казына облигацияларын сунуштоо, сатуу көлөмүнүн жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

Мамлекеттик казына облигациялары
2021-жылдын IV чейрегинде МКО рыногунда баалуу кагаздардын бардык мөөнөттөгү түрлөрү сунушталган, бардыгы болуп 12 аукцион өткөрүлгөн. Ал эми Финансы министрлиги биринчи жолу узак мөөнөттүү 15 жана 20 жылдык мамлекеттик казына облигацияларын сунуштаган. Мында катышуучулардын жигердүүлүгү өткөн чейрекке салыштырганда кескин жогорулашы белгиленген.

Кирешелүүлүгү кыйла жогору болгон МКОну сатуудан улам, аталган кагаздардын орточо алынган кирешелүүлүгү жогорулаган.

2021-жылдын отчеттук чейрегинде МКОну сунуштоо, сатуу жана ага суроо-талаптын көлөмү III чейректин көрсөткүчүнөн жогору түптөлгөн. МКОну сунуштоонун ноябрь жана декабрь айларындагы көрсөткүчү жыл ичиндеги эң жогорку көрсөткүч болуп саналат жана 2019-жыл ичинде аталган баалуу кагаздарды сунуштоонун жалпы көрсөткүчүндөй эле болгон (жалпысынан, IV чейрек үчүн сунуштоо көлөмү бүтүндөй 2021-жыл ичиндеги МКОну сунуштоонун жалпы көлөмүнүн болжол менен 60,0 пайызын түзгөн), бул, негизинен, Финансы министрлигинин биринчи жолу узак мөөнөттүү 15 жана 20 жылдык мамлекеттик казына облигацияларын бат-бат жана чоң көлөмдө (2 аукцион – 15 жылдык МКО, 4 аукцион – 20 жылдык МКО боюнча) сунуштоосу менен шартталган.

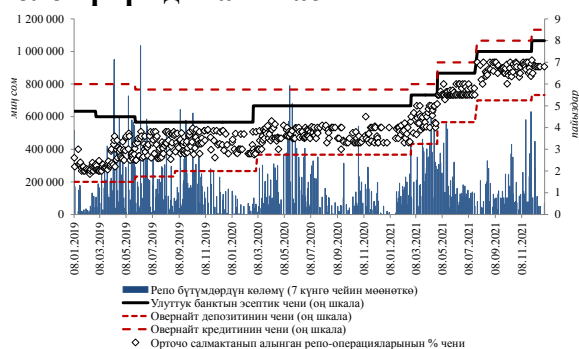
Бүтүндөй IV чейрек ичинде кирешелүүлүгү кыйла жогору болгон кагаздарды сатуу эсебинен МКОнун жалпы орточо алынган кирешелүүлүгү өсүп, 12,28 пайызды (октябрда 11,18 пайыз, ноябрда 12,33 пайыз, декабрда 13,33 пайыз) түзгөн. Орточо алынган кирешелүүлүк көлөмү IV чейректе мөөнөтү боюнча алганда өткөн чейрекке салыштырмалуу төмөндөгөн эмес (же өскөн, же болбосо ошол эле деңгээлде калган): 2 жылдык МКО боюнча 8,89 пайызды (III чейректе 8,04 пайыз), 3 жылдык МКО – 11,83 пайыз (III чейректе 11,50 пайыз), 5 жылдык МКО – 12,50 пайыз, 7 жылдык МКО – 12,50 пайыз (III чейректе 12,25 пайыз), 10 жылдык МКО – 11,8 пайыз (ошол эле деңгээлде калган), 15 жылдык МКО – 14,0 пайыз, 20 жылдык МКО – 14,6 пайыз.

Ошол эле учурда МКОго суроо-талап эмитент тарабынан биринчи жолу сунушталган кыйла узак мөөнөттүү (15 жана 20 жылдык МКО) баалуу кагаздар боюнча катталган. Буга жараша, 15 жана 20 жылдык МКО көбүрөөк сатылып, чейрек ичиндеги сатуунун жалпы көлөмүнүн болжол менен 60,0 пайызын түзгөн.

2021-жыл ичинде МКОнун жүгүртүүдөгү көлөмү¹ 33,5 пайызга анын ичинде IV чейректе 19,0 пайызга жогорулаган жана 70,6 млрд сомду түзгөн. Ал эми МКОго ээлик кылуучулардын түзүмү өткөн чейрекке салыштырмалуу төмөнкүчө өзгөргөн: институционалдык инвесторлордун үлүшү 53,7 пайыздан 46,9 пайызга чейин төмөндөгөн, коммерциялык банктардын үлүшү, тескерисинче, 21,8 пайыздан 28,0 пайызга чейин, ал эми юридикалык жактардын-резиденттердин үлүшү 4,3 пайыздан 8,1 пайызга чейин көбөйгөн.

Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногу

3.2.3-график. Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногунда чендердин жана репо бүтүмдөрүнүн көлөмүнүн динамикасы

2021-жылдын IV чейрегинде банктар аралык кредиттик ресурстар рыногундагы жигердүүлүк өткөн чейректердегидей эле орточо деңгээлде болгон.

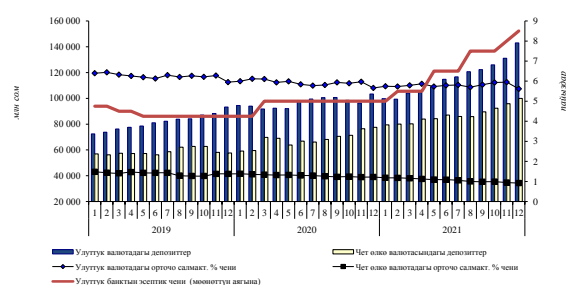
Банктар аралык рыноктогу бүтүмдөрдүн көлөмү 2021-жылдын отчеттук чейрегинде 7 760,1 млн сомду түзгөн, бул өткөн чейрекке салыштырмалуу 46,3 пайызга жогору. Бул мезгилде 130 репо-операция жүргүзүлгөн. Чет өлкө валютасындагы стандарттуу бүтүмдөр 2021-жылдын августунан тартып, ал эми улуттук

валютадагы стандарттуу операциялар 2019-жылдын апрелинен тартып жүргүзүлгөн эмес.

Байкоого алынган мезгилде банктар аралык рынокто орточо алынган чен өткөн чейректеги 6,5 пайызга салыштырмалуу көбөйүү менен 6,8 пайыз деңгээлинде түптөлгөн. Банктар аралык кредиттердин орточо алынган мөөнөтү 4 күнгө чейин азайган (2021-жылдын III чейрегинде – 5 күн).

Депозиттик рынок

3.2.4-график. Коммерциялык банктардын депозиттеринин динамикасы

2021-жылдын IV чейрегинде, мурдагыдай эле, калктын банк тутумуна болгон ишеними депозиттик базанын андан ары өсүшүнө өбөлгө түзгөн.

Депозиттик базанын кыйла кеңейиши эсептешүү эсептериндеги каражаттардын көбөйүшү менен түшүндүрүлөт, ошол эле учурда мөөнөттүү депозиттер да туруктуу өсүшүн уланткан. Улуттук валютадагы

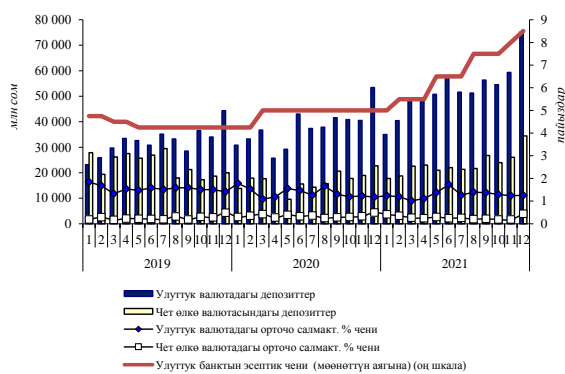
депозиттик база 2021-жылы 38,3 пайызга жогорулаган, ал эми мөөнөттүү депозиттердин өсүшү 22,9 пайыз деңгээлинде түптөлгөн. Ошол эле учурда чет өлкө валютасындагы депозиттик база, негизинен, эсептешүү эсептериндеги жана талап боюнча төлөнүүчү депозиттердеги каражаттардын көбөйүшү эсебинен 28,9 пайызга көбөйгөн, ал эми чет өлкө валютасындагы мөөнөттүү депозиттер 2,1 пайызга өскөндүгү белгиленген.

2021-жылдын жыйынтыгы боюнча депозиттердин долларлашуу деңгээли 2020-жыл акырындагы 42,9 пайыздан 41,2 пайызга чейин, ал эми эсептик курска коррективкалао менен 40,5 пайызга чейин төмөндөгөн.

¹Чет өлкө валютасында номинацияланган МКОну эске албаганда

Эсептешүү эсептери жана талап боюнча төлөнүүчү эсептер бардык депозиттердин басымдуу үлүшүн ээлеген, жана алардын үлүшү 2021-жылы өсүшүн уланткан. Мунун натыйжасында 2021-жыл акырында депозиттик базанын жалпы дюрациясы 0,5 пайызга төмөндөп, 4,6 айды түзгөн. Жеке адамдардын депозиттеринин түзүмүндө мөөнөттүү депозиттер 2021-жылдын декабрында 49,4 пайызды түзгөн, ал эми алардын өсүш деңгээли 2020-жылдын декабрына салыштырганда 13,5 пайыз чегинде түптөлгөн, бул жеке адамдардын депозиттеринин жалпы өсүшүнөн бир аз төмөн.

3.2.5-график. Коммерциялык банктардын депозиттеринин агымынын динамикасы

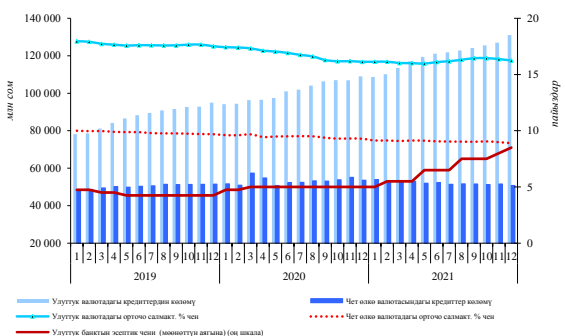
2021-жылдын башталышынан тартып мөөнөттүү депозиттер боюнча чендер өскөндүгү белгиленген, бул акча-кредит саясатынын катуулатылышына жана инфляциянын жогорулашына байланыштуу, банктар арасында калктын аманатын алуу үчүн атаандаштык күчөгөнүн билдирет. 2021-жылдын акырына карата улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер (калдыктар) боюнча орточо алынган пайыздык чен жыл ичинде 0,7 пайыздык пунктка көбөйүү менен 10,9 пайызды түзгөн. Ошол эле учурда бардык депозиттер

боюнча орточо алынган чен чендери төмөн деңгээлде болгон эсептешүү эсептеринин үлүшү жогорулашынан улам, 0,1 пайыздык пунктка төмөндөгөн.

Каралып жаткан мезгилдин акырында депозиттер рыногунда концентрациялануу индекси 1 жыл башынан тартып, 0,02 пайыздык пунктка 0,11 чейин жогорулап, туруктуу бойдон калган, бул концентрациялануунун орточо деңгээлин күбөлөндүрөт жана рынокто бирдей үлүшкө ээ болгон он катышуучу иш алып барып жаткандыгына дал келет.

Кредиттик рынок

3.2.6-график. Коммерциялык банктардын кредиттик карызынын мезгилдин акырына карата динамикасы

Коммерциялык банктардын кредит портфелинин өсүшү туруктуу болуп, улуттук валютадагы кредиттердин жогорулашы менен шартталган.

Улуттук валютадагы кредит портфелинин өсүш арымы керектөө кредиттери, соода жана ипотека секторлорунда салыштырмалуу жогору болгон. Ошондой эле өнөр жай, айыл чарба, курулуш сыяктуу жана башка секторлордо улуттук валютадагы кредит портфелинин өсүш арымы басаңдашы белгиленген.

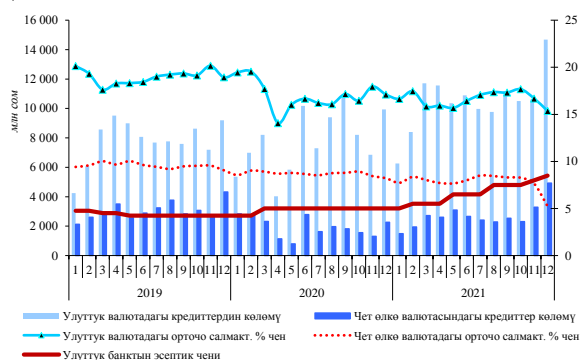
¹ Бул индекс банктардын портфелинде көрсөткүчтүн концентрациялануу деңгээлин көрсөтөт. Концентрациялануу деңгээли Херфиндаль-Хиршмандын индекси эсептөө методикасы боюнча эсептелет жана көрсөткүчтүн салыштырма салмагынын квадраттарынын жалпы көлөмдөгү суммасын түшүндүрөт. Индекс 0дөн 1ге чейинки маанини кабыл алат. Индексин 0,10дон кем мааниси концентрациялануунун төмөн деңгээлине; 0,10дон 0,18ге чейин – концентрациялануунун орточо деңгээлине; 0,18ден жогору – концентрациялануунун жогорку деңгээлине дал келет. Мисалы, 0,50гө барабар концентрациялануу индекси, рынокто бирдей үлүштөгү эки катышуучунун, ал эми 0,3 – үч катышуучунун катышуусуна эквиваленттүү ж.б.

Ал эми чет өлкө валютасындагы кредит портфели азаюусун уланткан, бул 2020-жылдын мартында АКШ долларынын кескин өсүшүнөн кийин башталган.

Ушундан улам кредит портфелинин долларлашуу деңгээли, мурдагыдай эле, 2020-жылдын декабрына салыштырмалуу 5,0 пайыздык пунктка төмөндөө менен 2021-жыл акырында 27,9 пайызга жеткен. Ал эми алмашуу курсуна корректировкалоо менен долларлашуу деңгээли 5,5 пайыздык пунктка 27,4 пайызга чейин азайган.

Улуттук валютада жаңыдан берилген кредиттердин дюрациясы 2021-жылдын декабрында 2020-жылдын декабрынан тартып 2 айга кыскаруу менен 23 айды түзгөн. Ушул эле мезгилде улуттук валютадагы дюрация 4 айга төмөндөп, 25 айды түзгөн.

3.2.7-график. Мезгил ичинде коммерциялык банктар тарабынан жаңыдан берилген кредиттердин динамикасы

2021-жылы улуттук валютадагы кредит портфелинин пайыздык чендери мөөнөттүү депозиттерге чендердин жогорулашына байланыштуу өсүшү байкалган. Кредиттердин чени, негизинен, өнөр жай, айыл чарба, курулуш сыяктуу өндүрүш секторлорунда жогорулаган. Ал эми соода, ипотека жана керектөө кредиттери секторлорунда пайыздык чендер 2020-жылдын декабрына салыштырмалуу 2021-жылдын декабрында төмөндөшү белгиленген.

Кредиттөө рыногунун жалпы концентрациялануу көрсөткүчү туруктуу болуп, 0,08 деңгээлинде түптөлгөн, бул концентрациялануунун төмөн деңгээлине туура келет жана рыноктун он эки банк ортосунда бөлүнүшүнө эквиваленттүү болуп саналат. Тармактык концентрациялануу көрсөткүчү 0,32ни түзөт, бул кредиттөөнүн үч негизги секторун билдирет.

Кредиттөө рыногунун жалпы концентрациялануу көрсөткүчү туруктуу болуп, 0,08 деңгээлинде түптөлгөн, бул концентрациялануунун төмөн деңгээлине туура келет жана рыноктун он эки банк ортосунда бөлүнүшүнө эквиваленттүү болуп саналат.

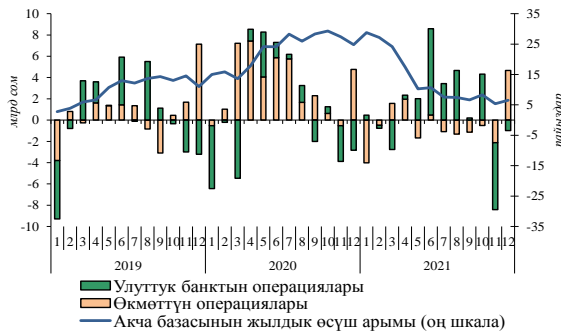
Тармактык концентрациялануу көрсөткүчү 0,32ни түзөт, бул кредиттөөнүн үч негизги секторун билдирет. 2021-жылдын декабрь айынын жыйынтыгы боюнча кредит портфелинин сапаттык көрсөткүчү төмөнкүчө түптөлгөн: кредит портфелинде мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттердин үлүшү 0,1 пайыздык пунктка көбөйүү менен 2,5 пайызды түзгөн. Мөөнөтү узартылган кредиттердин кредиттик портфелге карата салыштырма салмагы, мурдагыдай эле, жогору деңгээлде сакталып калган, ага карабастан, 2021-жылдын январындагы рекордук көрсөткүчтүн тегерегиндеги 15,9 пайыздан декабрь айында 12,0 пайызга чейин төмөндөө тенденциясы белгиленген (2020-жылдын декабрь айынан тартып 1,7 п.п. төмөндөө менен), бул банк тутумундагы туруктуулук боюнча тобокелдик деңгээлинин төмөндөшү тууралуу билдирет.

3.3. Монетардык индикаторлордун динамикасы

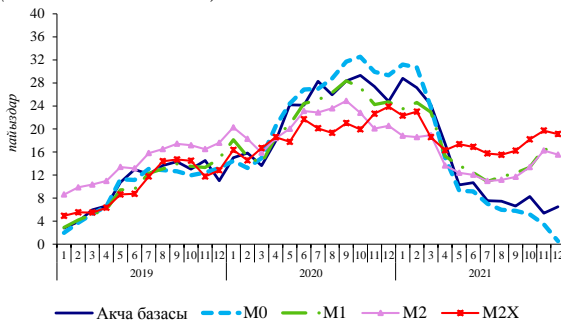
Акча базасы

Отчеттук чейректе акча базасы өткөн чейрекке салыштырмалуу өсүш арымын бир аз басаңдатуу менен орточо өсүшүн уланткан. Жалпысынан, 2021-жыл боюнча Улуттук банктын жана мамлекеттик башкаруу органдарынын операциялары 2020-жылга салыштырганда тең салмактуу болгон, ошол эле учурда мамлекеттик башкаруу органдарынын операциялары резервдеги акчанын өсүшүнүн негизги фактору болуп саналат. 2021-жылдын акырына карата акча базасынын өсүшү 6,5 пайызды түзгөн, ал эми 2020-жылы 24,8 пайызга көбөйгөндүгү белгиленген.

3.3.1-график. Мамлекеттик башкаруу органдарынын жана Улуттук банктын операцияларынын акча базасынын өзгөрүүсүнө салымы

3.3.2-график. Акча топтомдорунун номиналдык өсүш арымы (жылдык мааниде)

акырында жылдык өсүшү 16,2 пайызды түзгөн).

M1, M2, M2X акча топтомдору боюнча өсүш арымынын тездеши коммерциялык банктардын депозиттик базасынын көбөйүшү менен шартталган. Кеңири акча массасына камтылган депозиттердин жылдык өсүш арымы отчеттук мезгилде 24,8 пайыздан 33,4 пайызга чейин көбөйгөн. Валюталар боюнча улуттук валютадагы депозиттер боюнча өсүш арымы 19,6 пайыздан 35,2 пайызга чейин тездеши байкалган, ошол эле учурда чет өлкө валютасындагы депозиттер боюнча өсүш арымы IV чейректе 33,0 пайыздан 30,9 пайызга чейин басаңдашы белгиленген.

Отчеттук чейректе акча базасы 0,6 пайызга азайган. IV чейректе камдык акчанын азайышына негизги таасирин тийгизген фактор катары Улуттук банктын 3,0 млрд сом суммасындагы операциялары саналат. Ал эми өкмөттүн операциялары акча базасын 2,0 млрд сомго көбөйткөн.

2021-жылдын IV чейрегинде акча топтомунун өсүш арымынын динамикасы ар тараптуу багытта болгон. Мөөнөттүү жана башка депозиттерди камтыган акча топтомдору аталган компоненттердин эсебинен өсүшүн көрсөткөн, ал эми акча базасынын жана банктардан тышкаркы акчанын өсүш арымы төмөндөгөн.

Отчеттук мезгилдин акырына карата банктардан тышкаркы акчанын жылдык өсүшү 0,5 пайызды (өткөн чейректин акырында өсүш 5,8 пайыз) түзгөн.

Акча массасынын көлөмү (M2X акча топтому) чейректин акырына карата 339,8 млрд сомду түзүп, жылдык мааниде 19,1 пайызга өскөн (III чейректин

4-глава. Инфляция динамикасы

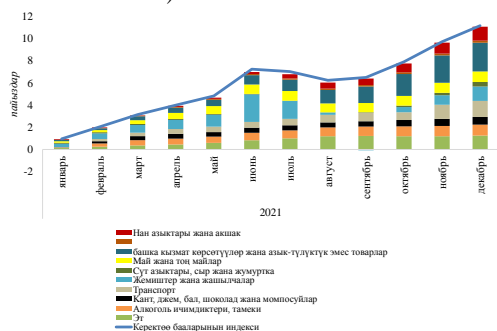
Каралып жаткан мезгилде Кыргыз Республикасындагы инфляция дүйнө жүзүндө азык-түлүк товарларына баалардын өсүшүнөн таасиринде жогорулагандыгы белгиленген. Ал эми 2021-жылы айыл чарба продукцияларын өндүрүү көлөмүнүн төмөндөшү, кыш мезгилинде жаан-чачын аз болушу, ошондой эле вегетациялык мезгилдеги кургакчылык азык-түлүк бааларынын жогорулашынын негизги фактору болуп саналат.

Ошондой эле Бишкек шаарында транспорт кызматтарына тарифтердин жана айрым колдонуучулар үчүн электр энергиясы үчүн тарифтердин жогорулашы да кошумча салымын кошкон. Мындан тышкары, энергия продукциялары рыногунда котировкалардын дүйнөлүк жогорулашы да кошумча таасирин тийгизген, мунун натыйжасы, Кыргыз Республикасында КММ наркынын өсүшүнө түрткү берген.

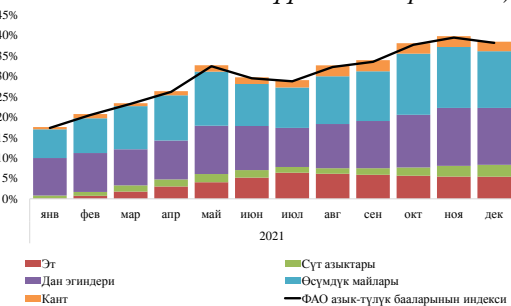
Азык-түлүк товарларына баалардын өсүшү калктын жана ишкерлердин инфляция боюнча күтүүлөрүнө жогорулатуучу таасирин тийгизген.

4.1. Керектөө бааларынын индекси

4.1.1-график. Керектөө баа индексинин салымынын динамикасы (жыл башынан)

4.1.2-график. ФАО индексинин салымдарынын динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

4.1.3-график. Керектөө бааларынын индексинин түзүмүнүн динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

2021-жылдын IV чейрегинде инфляциянын жылдык мааниси (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек) 12,0 пайызды түзгөн. 2021-жылдын декабрь айында баалар жылдык мааниде 11,2 пайызга жогорулаган (2021-жылдын декабры 2020-жылдын декабрына карата). Бүтүндөй алганда, 2021-жыл ичинде инфляциянын негизги вектору азык-түлүк товарларына баанын өсүш тенденциясы, ошондой эле суроо-талаптын акырындап калыбына келүүсү менен шартталган.

Отчеттук мезгилде керектөө баа индексинин өсүшүнө тышкы факторлор олуттуу салымын кошкон, анткени негизги азык-түлүк товарларына дүйнөлүк баалардын өсүшү өлкө ичиндеги бааларга кыйла таасирин тийгизет. Азык-түлүк товарларынын КБИ куржунунун жалпы түзүмүндөгү үлүшү басымдуу бөлүктү ээлегендигине байланыштуу, баалардын өсүшү азык-түлүккө олуттуу таасирин тийгизет.

2021-жылдын IV чейрегинде азык-түлүк товарларынын баасы өткөн жылдын тиешелүү чейрегине салыштырмалуу 15,3 пайызга өскөн. Байкоого алынган мезгилде азык-түлүк инфляциясынын өсүшүнө “жемиштер жана жашылчалар”, “эт” жана “майлар жана тоң майлар” сыяктуу продуктулар негизги салымын кошкон. Буга, негизинен, кыш мезгилинде жаандын аз

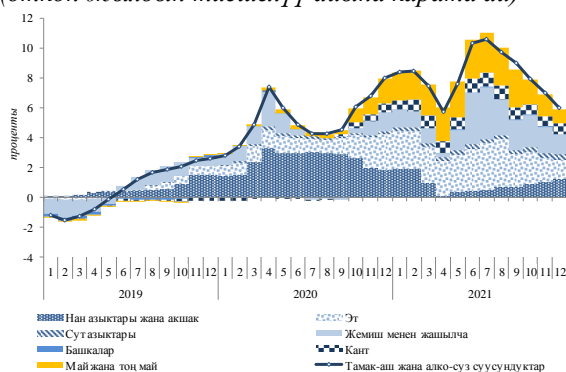
болушу, вегетациялык мезгилдеги кургакчылык, ошондой эле күн карама майына

дүйнөлүк котировкалардын жогорулашы

өбөлгө түзгөн. Каралып жаткан мезгилде дүйнөлүк баалардан улам, өлкөдө азык-түлүк баасынын өсүшүнүн жогорулоо тенденциясы байкалган. Ошентип, азык-түлүк товарлары тобунда дээрлик бардык позициялар боюнча дүйнөлүк рыноктордо баалардын жогорулоосуна байланыштуу, баалардын өсүш вектору белгиленген. Ошол эле учурда, бул тенденция Кыргызстанда гана эмес, бүтүндөй региондо да орун алгандыгын белгилеп кетүүгө болот.

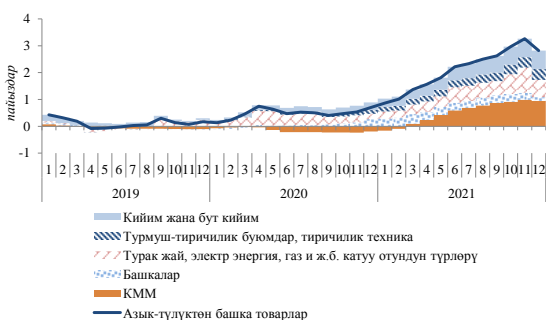
4.1.4-график. Жылдык керектөө баа индексиндеги азык-түлүккө баалар салымынын динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

4.1.5-график. Жылдык керектөө баа индексиндеги азык-түлүктөн башка товарларга баалар салымынын динамикасы

(мес. к соотв. мес. предыд. года)

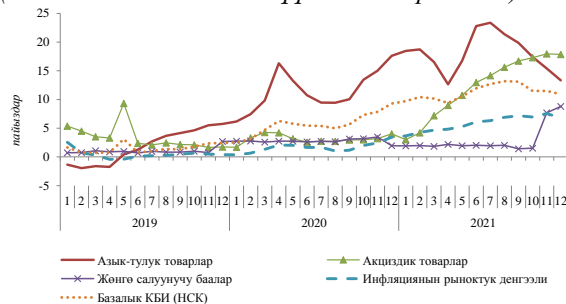

сезондук фактор менен шартталган.

Ал эми күйүүчү-майлоочу материалдарга баалар 2021-жыл башынан мунайга дүйнөлүк баалардын жогорулоо тенденциясына, ошондой эле Россиянын мунайды кайра иштетүү заводдорунда дүңүнөн берилген баалардын жогорулашына байланыштуу өсүшү, каралып жаткан мезгилде өлкө ичинде өсүү векторун улантышы байкалган.

4.1.6-график. Товарлар топтору боюнча керектөө баа индексинин динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

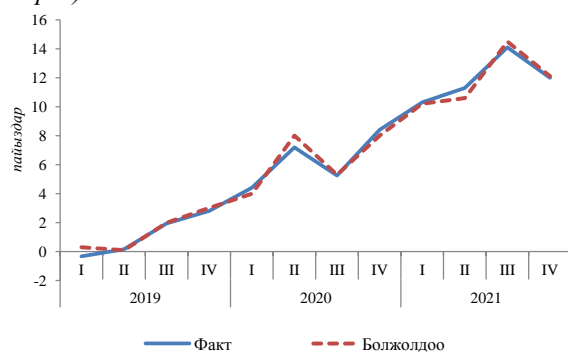
Негизги азык-түлүк товарларынын өсүшүнөн улам, азык-түлүктөн башка товарлар боюнча инфляция 2021-жылдын IV чейрегинде 2020-жылдын ушул мезгилине салыштырганда 10,4 пайызга жогорулаган. Товарлардын бул тобуна баалардын өсүшүнө «бензин» категориясынын 76,8 пайызга, ошондой эле тиричиликтен башка тармакка колдонуучулар үчүн электр энергиясына тарифтердин жогорулашына байланыштуу, “турак-жай кызматтары, суу, электр энергиясы, газ жана отундун башка түрлөрү” категориясынын 8,0 пайызга кымбатташы олуттуу салымын кошкон. “Кийим-кече жана бут кийим” тобунда 6,5 пайызга жогорулоо

инфляция көрсөткүчү (азык-түлүк жана энергетикалык товарларды кошпогондо) 2021-жылдын IV чейрегинде жылдык мааниде 10,9 пайызды түзгөн.

4.2. Болжолдоону факты менен салыштыруу

4.2.1-график. Керектөө баа индексинин айкын жана болжолдуу мааниси

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

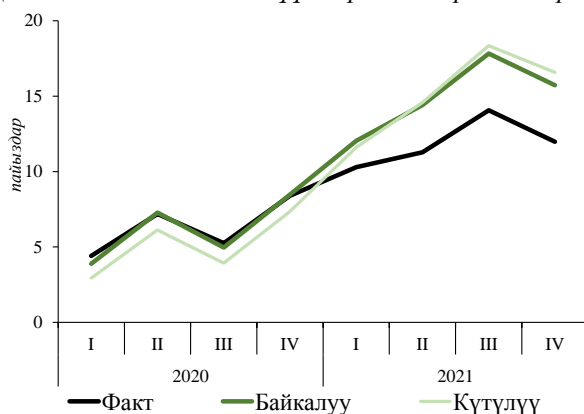
2021-жылдын IV чейрегинде айкын инфляция Улуттук банктын болжолдоосунан 0,1 пайыздык пунктка төмөн деңгээлде калыптанган. Инфляциянын күтүлгөн маанисинин айкын маанисинен бир аз айырмаланышы азык-түлүк товарларына баалардын өсүшүнөн улам, инфляция жогору деңгээлде болжолдонгондугу менен шартталган.

4.3. Инфляциялык күтүүлөр

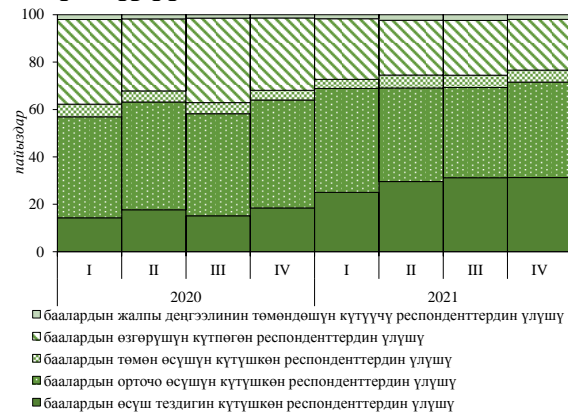
Отчеттук мезгилде калктын инфляциялык күтүүлөрү кыйла жогору деңгээлде сакталып турган. Баалардын жалпы өсүшүн күтүп жаткан адамдардын үлүшү байкоого алынган мезгил ичинде (4.3.2-график) максималдуу маанисине жеткен (71,6 пайыз). 2021-жылдын II чейрегинен тартып күтүлүп жаткан жана байкоого алынган инфляциянын ортосундагы ажырым көбөйүшүн улантууда (4.3.1-график). Бул калк арасында баалардын жогорулашын күтүү тенденциясы туруктуу экендигин билдирет. Бүтүндөй алганда, байкоого алынган инфляциянын өсүшүн белгилөөгө болот. Эгерде буга чейин калктын кирешеси баалардын өсүшүнө анчалык көңүл бурбоо мүмкүнчүлүгүн берсе, ал эми 2020-жылдагы пандемиянын таасиринен кийин жагдай кыйла өзгөрдү. Айрыкча, азык-түлүк боюнча инфляциядан улам, респонденттердин баалоосу көбөйүү жагына өзгөргөн.

4.3.1-график. Инфляциянын айкын мааниси, үй чарбалары тарабынан байкалган жана күтүлгөн инфляция

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

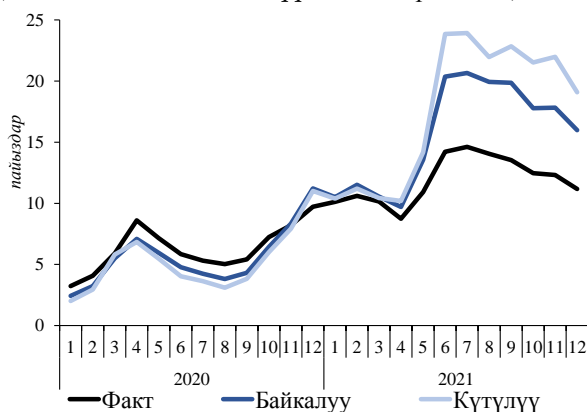
4.3.2-график. Үй-чарбаларынын жакынкы 3 айда күтүлүүчү баалардын өзгөрүшү жөнүндө жоопторун бөлүштүрүү

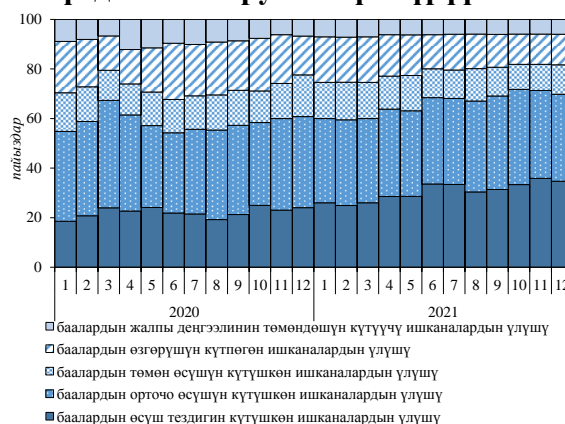
Адатта, калк күнүмдүк колдонулуучу товарлардын баасынын өзгөрүшүнө таянуу менен баалардын келечектеги деңгээлин баалайт. Мындай товарларга тамак-аш продуктуларын, транспорт кызматтарын, отун жана башкаларды кошууга болот. Эгерде баалардын жогорулашы күтүлсө, калк буюмдарды тезирээк узак мөөнөткө сатып алууну көздөйт. Ошондой эле өткөн жылдарга каражат топтогон учурда, адамдар акчаны сактоонун башка жолдорун издей баштайт. Мунун баары 2022-жыл ичинде инвестиция катары жогору баалуулукка ээ товарларга (техника, автоунаа, кыймылсыз мүлк ж.б.) суроо-талап өсүшүн болжолдойт.

Өткөн жылдын декабрь айында ишканалар баа боюнча болжолдоолорун бир аз төмөндөткөн. Жогору жана орточо өсүштү болжолдогон респонденттердин үлүшү 2021-жылдын октябрынан тартып 69,8 пайызга чейин азайган (4.3.4-график), бирок буга чейинки максимумга жакын деңгээлде сакталып турган. 2021-жылдын экинчи жарымынан тартып инфляциялык күтүүлөр айкын инфляция арымынын басаңдашы эсебинен төмөндөп, бирок салыштырмалуу жогору бойдон калган (4.3.3-график). Ишканалар жакынкы 12 ай ичинде баалардын 19,1 пайыз деңгээлинде орточо өсүшүн болжолдоодо. Ишканаларда 2021-жылдын жай мезгилинен тартып байкалган жана күтүлгөн инфляциянын ортосундагы чоң ажырым бир катар курулуш материалдарына: жыгач, цемент, кыш жана башкаларга (турак жай рыногунда жигердүүлүк өсүшүнөн улам, Россия Федерациясынан импорттолучу товарларга баанын өсүшүнө байланыштуу), ошондой эле КММга (суроо-талап жогору болгондуктан, мунай заттарына баалардын өсүшү) баалардын кескин өсүшү менен түшүндүрүлөт.

4.3.3-график. Инфляциянын айкын мааниси, ишканалар тарабынан байкалган жана күтүлгөн инфляция (өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

4.3.4-график. Ишканалардын жакынкы 12 айда күтүлүүчү баалардын өзгөрүшү жөнүндө жоопторун бөлүштүрүү

Акыркы жылда айрым товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө баалардын кескин өзгөрүшү келечекте баалардын өсүшү тууралуу кооптонуу жаралышына негизги себеп болуп эсептелет. Ишканалар инфляциянын мурдагы көрсөткүчтөрүнө таянуу менен болжолдоолорун түзөт, атап айтканда, учурдагы мезгилде байкалган инфляция ишканалардын инфляциялык күтүүлөрүн калыптандырууда башкы фактор болуп саналат. Айкын инфляциянын байкалгандан айырмаланышы керектелүүчү товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн топтому ар бир ишкана үчүн өзүнчө талап кылына тургандыгы менен түшүндүрүлөт, ал эми жалпы КБИ товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн кеңири куржунун камтыйт.

Жыйынтыгында, инфляциялык күтүүлөрдүн салыштырмалуу жогору деңгээлде сакталышы инфляция боюнча тобокелдиктер балансын инфляцияга түрткү берүүчү тобокелдиктер жагына жылдырат. Бул инфляциянын орто мөөнөттүү көрсөткүчтөн кыйла узак мөөнөткө четтөөсүнө шарт түзөт. Улуттук банк акча-кредит саясатын жүргүзүүдө орун алган жагдайды эске алат.

5-глава. Орто мөөнөткө каралган болжолдоолор

COVID-19 пандемиясынын жайылышына байланыштуу орун алган кризис жана учурдагы геосаясий тобокелдиктер дүйнөлүк экономикага тиешелүү, анын ичинде соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикасына, жана ага жараша, өлкө ичиндеги экономикалык процесстерге терс таасирин тийгизет. Учурда соода боюнча өнөктөш өлкөлөр (Россия жана Казакстан) менен соода жүргүзүү шарттары өлкөдөгү макроэкономикалык туруктуулук үчүн тең салмаксыздык жана олуттуу тобокелдиктерди алып келбейт. Бирок, жогору инфляциялык күтүүлөр жана тышкы шарттардан улам түзүлгөн белгисиз жагдай инфляциялык басымдын күчөшү ыктымалдыгын жогорулатат.

2022-жылы Кыргыз Республикасындагы экономикалык жигердүүлүк көбүнчө тышкы экономикалык шарттардан, эң оболу, соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн экономикасын өнүктүрүү келечегинен көз каранды. Бүтүндөй региондун экономикасынын өнүгүү боюнча түзүлгөн шарттар жогорку деңгээлдеги белгисиз жагдай менен мүнөздөлөт жана жакынкы келечекке экономикалык жигердүүлүк боюнча мүмкүн болгон болжолдоолорду иштеп чыгууга мүмкүндүк бербейт.

Улуттук банк акча-кредит саясатын өз учурунда корректировкалоо үчүн ички жана тышкы жагдайга туруктуу негизде мониторинг жүргүзүп турат.

1-тиркеме. Негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөр

(өткөн жылдын тиешелүү чөйрөгүнө карата чөйрөк, эгерде башкасы көрсөтүлбөсө)

Көрсөткүчтүн аталышы	Өлчөө бирдиги	2020				2021			
		I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.	I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.
1. Суроо-талап жана сунуш¹ <i>(эгерде башкасы көрсөтүлбөсө, реалдуу өсүш арымы)</i>									
Номиналдык ИДӨ, чөйрөк ичинде	млн сом	117 150,9	122 725,1	173 410,8	188 533,5	121 427,5	155 416,7	210 061,2	236 216,8
ИДӨ	%	2,3	-11,8	-7,5	-12,8	-8,4	5,1	1,6	11,9
Кумторду эске албаганда, ИДӨ	%	1,5	-14,3	-8,0	-11,6	-4,0	10,3	2,3	6,0
Ички керектөө	%	5,0	-19,0	-2,5	-8,3	-1,6	24,0	15,2	
Инвестициялар	%	-40,0	-47,2	-30,1	-10,8	-17,6	103,1	21,1	
Таза экспорту	%	-27,1	-67,2	-27,4	14,1	19,6	377,8	87,0	
<i>ИДӨнүн өндүрүүсү:</i>									
Айыл чарба	%	0,6	0,7	1,0	0,7	1,7	-1,5	-7,6	-5,0
Өнөр жай	%	4,4	-2,7	-8,2	-18,6	-15,2	-5,2	1,3	44,9
Курулуш	%	-2,5	-12,7	-5,7	-25,0	-19,8	-12,7	-3,3	1,9
Кызмат көрсөтүү	%	1,9	-17,8	-11,7	-9,4	-5,1	14,6	8,5	7,3
анын ичинде соода жүргүзүү	%	3,6	-30,9	-14,8	-14,2	-12,2	35,2	12,3	12,2
2. Баалар²									
Керектөө баа индекси (КБИ)	%	104,4	107,2	105,3	108,4	110,3	111,3	114,1	112,0
Керектөө баа индекси (КБИ), мезгилдин акырына карата жылдык	%	105,9	105,8	105,4	109,7	110,2	114,2	113,5	111,2
Базалык КБИ	%	103,5	105,8	105,3	108,1	110,1	110,6	113,0	111,3
<i>КБИ, товарлар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн негизги топтору боюнча:</i>	%								
Азык-түлүк товарлары	%	108,1	113,4	109,7	115,4	117,9	117,3	121,5	115,3
Азык-түлүктөн башка товарлар	%	100,9	102,1	101,6	102,0	103,7	106,4	108,6	110,4
Алкоголдук ичимдиктер, тамеки	%	104,2	105,3	105,7	106,3	106,0	108,3	110,4	111,3
Тейлөө	%	101,0	101,0	100,0	102,3	103,3	104,1	105,0	105,4
<i>КБИ, мүнөздөмөсү боюнча классификациялоо:</i>									
Акшиздик товарлар	%	103,1	103,3	102,8	103,4	102,1	102,3	115,5	117,7
Жөнгө салынуучу баа	%	102,7	102,7	102,8	102,8	102,7	102,7	101,8	106,0
Инфляциянын рыноктук деңгээли	%	100,8	101,9	101,3	102,6	101,0	102,2	106,8	107,1
3. Тышкы сектор³ <i>(ИДӨ карата пайыздарда)</i>									
Соода балансы	ИДӨгө карата %	-27,5	-22,3	-18,3	-18,6	-19,7	-18,8	-22,8	-27,5
Күндөлүк операциялар эсеби	ИДӨгө карата %	-9,0	-4,0	0,4	4,8	4,0	5,8	0,0	-6,9
Товарлар жана кызмат көрс. экспорту	ИДӨгө карата %	34,7	34,3	33,5	31,6	31,0	39,9	40,0	39,6
Товарлар жана кызмат көрс. импорту	ИДӨгө карата %	61,5	56,3	53,2	52,5	53,3	61,1	64,9	69,3
4. АКШ долларынын алмашуу курсу (бир мезгилдин акырына карата)	сом	80,8100	75,9887	79,6000	82,6498	84,7792	84,6640	84,7907	84,7586
5. Монетардык сектор									
Улуттук банктын эсептик чени, мезгилдин акырына карата	%	5,00	5,00	5,00	5,00	5,50	6,50	7,50	8,00
"Овернай" депозити боюнча чен, мезгилдин акырына карата	%	2,75	2,75	2,75	2,75	3,25	4,25	5,25	5,50
"Овернай" кредити боюнча чен, мезгилдин акырына карата	%	5,75	5,75	5,75	5,75	6,00	7,00	8,00	8,50
Банктар аралык кредит рыногундагы орточо алынган пайыздык чендер, чөйрөк ичинде	%	3,55	3,85	3,79	3,79	4,15	5,30	6,50	
<i>анын ичинде:</i>									
РЕПО бүтүмдөрү боюнча	%	3,55	3,85	3,97	3,84	4,15	5,32	6,52	6,82
улуттук валютада кредиттер боюнча	%	-	-	-	-	-	-	-	-
чет өлкө валютасында кредиттер боюнча	%	-	-	2,50	2,50	-	-	7,00	-
7 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	3,97	3,95	3,95	4,01	4,50	5,26	6,08	6,68
14 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,15	4,32	4,20	4,50	5,03	5,64	6,50	6,90
28 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,31	4,52	4,37	4,62	5,15	6,12	6,87	7,30
91 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,48	4,65	4,70	4,70	5,45	5,43	7,45	-
182 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	-	-	-	-	-	-	-	-
Акча базасы	%	13,6	24,1	28,3	24,8	24,2	10,7	6,6	6,5
Банктардан тышкаркы акчалар (M0)	%	14,9	26,9	31,7	29,3	23,7	9,2	5,8	0,5
Акча топтому (M1)	%	14,0	24,4	28,4	24,7	22,9	12,4	12,3	15,7
"Тар" мааниде колдонулуучу акча массасы (M2)	%	15,9	23,1	24,9	20,5	18,9	12,0	11,7	15,6
Акча массасы (M2X)	%	16,7	21,7	21,0	23,9	18,6	16,9	16,2	19,1

¹ Улуттук Статистика Комитетинин маалыматы боюнча Кыргыз Республикасынын Улуттук Банктын эсептик көрсөткүчтөрү

² Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети

³ ИДӨгө карата катыш акыркы төрт чөйрөктү камтыган өзгөрүлмө жылдык маалыматтардын негизинде эсептелген. IV-чөйрөктүн алдын ала алынган маалыматтары.

2-тиркеме. Глоссарий

Базалык инфляция – бул, баанын кыска мөөнөттүү, түзүмдүк жана сезондук өзгөрүүлөрүн эске албаган инфляция: инфляция көрсөткүчүн эсептөөдөн сезондук, тышкы факторлор жана административдик белгиленген тарифтер менен шартталган товарларга баанын өсүшү алынып салынат.

Мамлекеттик казына векселдери (МКВ) – Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн кыска мөөнөттүү (3, 6 жана 12 айлык) дисконттук мамлекеттик баалуу кагаздары. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги МКВ эмитенти болуп саналат. МКВ Улуттук банк тарабынан өткөрүлгөн аукциондор аркылуу жума сайын жайгаштырылат. Аукциондорго тике катышуучулар катышуу укугуна ээ. Юридикалык жактар сыяктуу эле, жеке адамдар да Кыргыз Республикасынын МКВ ээсинен боло алышат. Чет өлкө инвесторлорунун МКВ рыногуна кирүү мүмкүнчүлүгү чектелген эмес. МКВнын экинчилик рыногундагы бүтүмдөр Улуттук банктын автоматташтырылган тоорук системасы аркылуу жүзөгө ашырылат, ал катышуучуларга өз жумуш ордуларынан МКВны сатып алуу/сатуу боюнча операцияларды ишке ашырууга мүмкүнчүлүк берет.

Мамлекеттик казына облигациялары (МКО) – Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн пайыздык кирешеси (купон) менен, ошондой эле жүгүртүү мөөнөтү бир жылдан жогору болгон узак мөөнөттүү мамлекеттик баалуу кагаздары. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги МКО эмитенти болуп саналат. Улуттук банк МКОнун чыгарылыштарын тейлөө боюнча башкы агент болуп саналат.

Акча базасы – Улуттук банктын жүгүртүүгө чыгарылган нак акча боюнча милдеттенмеси жана Улуттук банктын башка депозиттик корпорациялар алдындагы улуттук валютадагы милдеттенмеси.

Акча топтому – ликвиддүүлүк деңгээли боюнча классификацияланган акча массасы: M0; M1; M2; M2X.

M0 – банктардан тышкары нак акча.

M1 – M0 + резиденттердин улуттук валютадагы которулма депозиттери.

M2 – M1 + резиденттердин улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттери.

M2X – M2 + резиденттердин чет өлкө валютасындагы эсептешүү (күндөлүк) эсептери жана депозиттери.

M2X акча топтомуна камтылган депозиттер – жеке адамдардын жана юридикалык жактардын депозиттери, ошондой эле башка финансы-кредит мекемелеринин депозиттери, мында Өкмөттүн жана резидент эместердин депозиттери алынып салынат.

Башка депозиттик корпорациялар – борбордук банктан башка, бардык финансылык корпорациялар-резиденттер, финансылык ортомчулук алардын ишинин негизги түрү болуп саналат жана алар кеңири мааниде колдонулуучу акча массасынын (M2X) улуттук аныктамасында камтылган милдеттенмелерди чыгарышат.

Долларлашуу – өзүнүн улуттук валютасына ээ өлкөнүн ички акча жүгүртүүсүндө АКШ долларынын кеңири колдонулушу.

Инфляция – белгилүү бир убакыт аралыгында баалардын жалпы деңгээлинин өсүш тенденциясы, ал товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр куржунунун үй чарбаларынын керектөө чыгашаларынын түзүмүндө салмактанып алынган наркын эсептөөнүн 40

негизинде өлчөнөт. Кыргыз Республикасында инфляция деңгээлин мүнөздөгөн көрсөткүч болуп керектөө баа индекси саналат.

Номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси (НЕАК) – бул, номиналдуу алмашуу курсунун салмактанып алынган орточо маанисин түшүндүрөт. Анда кароого алынып жаткан өлкөдө орун алып турган баанын соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдөгү баага карата өзгөрүү тенденциясы эске алынбайт .

Керектөө баа индекси – керектөөчү тарабынан өндүрүштүк эмес максатта сатылып алынган товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркынын өзгөрүүсү чагылдырылат. Бул көрсөткүч инфляцияны өлчөө ыкмаларынын бири болуп саналат, ал калк тарабынан керектелген негизги товарлар куржунунун баасына салыштырууга негизделген жана чогуу алгандагы керектөөдө бул товарлардын салыштырма салмагына ылайык салмактанып алынган.

Реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси (РЭАК) – бул номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун, соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө орун алып турган баанын салыштырмалуу өзгөрүүсүнө ылайык келген өлчөмгө корректировкаланган, орточо салмактанып алынган маанисин түшүндүрөт. РЭАК өлкө валютасынын соода боюнча алдыңкы өнөктөш өлкөлөрдүн валюталарына карата салмактанып алынган реалдуу алмашуу курстарын эсептөөнүн негизинде аныкталат.

Core CPI индекси – бул азык-түлүк товарларына, электр энергиясына, газга жана отундун башка түрлөрүнө карата наркты эске алуусуз баалар.

Ноталар – бул Улуттук банк тарабынан жүгүртүүгө чыгарылган дисконттук баалуу кагаздар. Улуттук банктын Акча-кредиттик жөнгө салуу комитетинин чечими боюнча, ноталар 7 күндөн 364 күнгө чейинки мөөнөткө чыгарылат. Ноталар боюнча максималдуу кирешелүүлүк аукцион өткөрүлгөн күнгө карата аныкталган эсептик ченге барабар өлчөмдө белгиленет.

Репо шарттарындагы операция – келечекте белгилүү бир күнү, алдын ала макулдашылган баада кайра сатуу/сатып алуу милдеттенмеси менен экинчилик рыногунда мамлекеттик баалуу кагаздарды сатып алуу/сатуу операциясы.

Төлөм теңдеми – резиденттер жана резидент эместер ортосунда белгилүү бир мезгил ичинде ишке ашырылган экономикалык операциялардын суммардык түрүн чагылдырган отчет.

Төлөм теңдеминин сальдосу – чет өлкөлөрдөн түшүүлөр менен чет өлкөлөргө төлөмдөр ортосунда келип чыккан айырма.

Соода балансынын сальдосу – экспорт жана импорт наркы ортосунда келип чыккан айырма

Эсептик чен – бул, акча кредит саясатынын инструменти, ал борбордук банк тарабынан белгиленген пайыздык ченди билдирет жана экономикада акча ресурстарынын наркын аныктоодо базалык багыт берүүчү катары кызмат кылат.

3-тиркеме. Кыскартуулар тизмеси

АӨБ	Азия өнүктүрүү банкы
ИДӨ	ички дүң өнүмү
МКВ	мамлекеттик казына вексели
МКО	мамлекеттик казына облигациясы
КММ	күйүүчү-майлоочу материалдар
ЕАЭБ	Евразия экономикалык бирлиги
ЕБРР	Европа реконструкциялоо жана өнүктүрүү банкы
КБИ	керектөө баа индекси
КЭР	Кытай Эл Республикасы
КР	Кыргыз Республикасы
ЭВФ	Эл аралык валюта фонду
Улуттук банк	Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
УСК	Улуттук статистика комитети
НЭАК	номиналдуу эффективдүү алмашуу курсу
ОПЕК +	Мунайды экспорттоочу өлкөлөр уюму
РЭАК	реалдуу эффективдүү алмашуу курсу
АКШ	Америка Кошмо Штаттары
ФОб	Экспортёр өлкөнүн чек арасындагы баа (free on board)
ФРС	АКШнын Федералдык резерв системасы
FAO (ФАО)	Food and Agricultural Organization of the United Nations
COVID-19	2019-nCoV коронавирус инфекциясы (CO rona VI rus D isease 2019)
WGC	Алтын боюнча дүйнөлүк кеңеш